

תנובות שדה

גליון תורני בענייני
מצוות התלויות בארץ
וכשרות המזון

גליון 156 / סיון - תמוז תשפ"א

כינוס השמיטה בבית מרן ראש הישיבה

הכינוס ההיסטורי בהשתתפות חכמי ישראל שליט"א

כינוס זה התקיים בבית מרן ראש הישיבה חכם שלום כהן שליט"א ע"י המכון למצוות התלויות בארץ בראשות מו"ר הרה"ג הרב שניאור רוה שליט"א. לצד נשיא המועצה השתתפו: רבה של ירושלים הראשלי"צ רבנו שלמה משה עמאר שליט"א, ראש המכון שליט"א, רבה של ב"ב הגר"מ בן שמעון שליט"א, יו"ד ש"ס השר אריה דרעי והרב יעקב כהן שליט"א.

ראש המכון פתח בראשית דבריו על הצורך הגדול שהיה לפני כשלושים שנה במכון העומד תחת הוראתם של רבותינו הספרדים, ומשום כך צוה אותו פאר הדור מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל לפתוח את המכון הזה, ועמד בכל עוז לימין המכון והנחה והדריך בהוראה והלכה בכל צעד ושעל לאורך השנים. מאז ועד היום מלווה המכון את החקלאים בהוראות ברורות כיצד יש לנהוג בכל ענייני מצוות התלויות בארץ ובפרט דיני השמיטה. ראש המכון פרש את פעילות המכון עתה ולאורך שנת השמיטה, אשר כבר כעת הוקמה רשת הכוללים "אוהלי יעקב" ללימוד דיני השמיטה בכמה סניפים בארץ. כמו כן הציג בפני הרבנים את יצירות המכון לשנת השמיטה ובהם ספרו "שבית השדה" תוכן רצוף בעיון לת"ח ועמלי תורה. ספר "שבת הארץ" אשר נכתב בהוראתו של מרן זצוק"ל לצעירי הצאן ולצורך מגידי שיעורים לציבור הרחב. כמו כן הציג בפני הנוכחים אופנים נוספים ללמד את הילדים הרבים את מושגי והלכות השמיטה על ידי ציורים ומשחקים שונים המקרבים את המושגים בשפת הפעוטות.

בגולת הכותרת של דבריו הציג את תוכנית המכון היוצאת לדרך בימים אלו אשר על ידה ישוקו ברשתות המזון הגדולות בכל רחבי הארץ ירקות באריזה הרמטית עם חותם כשרות למהדרין ללא חשש שביעית, וכן פירות של 'אוצר בית דין' הקדושים בקדושת שביעית ומפוקחים על ידי רבני המכון. יוזמה זו מיועדת עבור יראי ה' די בכל אתר החפצים לשמור על השמיטה למהדרין ומאפשרת לרשתות המזון לתת עבורם מענה גם אם נמכרים בחנות עצמה פירות וירקות מהיתר מכירה וכדו'. בסיועו דבריו עמד הגרש"ז רוה על החשיבות בהפצת הדברים לציבור הרחב, ועל הצורך שיש להגביר זאת ביתר שאת וביתר עוז.

הראשון לציון ורבה של ירושלים הגרש"מ עמאר שליט"א מורה דרכו של המכון מיום היסודו, הדגיש בדבריו את החשיבות בהפצת דבר השמיטה על פי דעת רבותינו הספרדים, וביאר כי ישנם דברים אשר אנו צריכים להחמיר בהם יותר כדעת רבותינו הראשונים, ומנגד ישנם דברים שאם נחמיר בהם יבואו לידי מכשול וטעות.

כמו כן הביע את קורת רוחו מהנעשה במכון עבור התלמידים - צעירי הצאן, בהגשת חומרי הלימוד, הן בהלכה הן במושגים ובכל מיני עזרים חינוכיים, כדוגמת הציורים והחידושים השונים, הוא פירט בדבריו כי בעניינים אלו לא היה בעבר 'ג'רסא דינקותא' משום שבחץ לארץ לא נהגו מצוות אלו, ועל כל לא הורגלו ללמוד בהם, ולכן יש להרחיב עתה לדור הצעיר בלימוד הלכות אלו.

שיא המעמד נרשם כאשר מרן ראש הישיבה חכם שלום כהן שליט"א, ביקש לפנות במסר אשר צולם והוקלט לכלל הציבור על חובת שמירת השמיטה, מרן ראש הישיבה ביאר כי תכלית מצוות השמיטה להאמין שה' יתברך הוא אשר זן ומפרנס את האדם, וכמו שהלחם והפרנסה מזומנים לאדם במהלך השש שנים, כך יהיו מזומנים לו גם בשנת השמיטה באותו אופן בדיוק, והחכם אשר יאמין בה' יראה זאת בחוש.

כאן קרא מרן ראש הישיבה לכל מי שבידו לעזור ולסייע לחקלאים יראי ה' המעוניינים לשמור את השמיטה כהלכתה, לסייע בידם אם זה בענין

הפרנסה, וגם ללמדם את ההלכה שידעו כיצד יש לשמור, בדברים אלו שיבח מרן את המכון שעומד לימין החקלאים אם זה בבסיס 'אוצר בית דין' שעל ידו יכולים החקלאים להתפרנס כפועל שכיר, ואם זה בשיעורי תורה והלכה אשר מורים להם את הדרך לנהוג בשנה זו. מרן סיים את דבריו בברכה לבית לרבני המכון והעומד בראשו 'יעזרכם הקב"ה שתצליחו בכל מכל כל, וישלם ה' לכם כפועלכם'.

הכנס נעל בתחושה מרוממת ונשגבה כשהרבנים מחזקים את ידי המכון והעומד בראשו לשאת בגאון ולרומם את קרנה של שנת השביעית, וכן קוראים לכל הגופים שבידיהם ליטול חלק מעשי, כגון העיריות והגופים אשר אמונים על הגינות ושאר מטעי האדמה לעודד וללמד על שמירת השמיטה כהלכתה.

תנובות שדה

גיליון תורני בענייני
מצוות התלויות בארץ
וכשרות המזון

גיליון 156 / סיון - תמוז תשפ"א

תנובות שדה

קובץ דו חודשי
בהוצאת המכון למצוות התלויות בארץ
הקובץ יו"ל בסיוע:
משרד המדע - מינהל התרבות

העורך:
הרב יקותיאל דהן
HOLmacon.co.il

ניתן לשלוח מאמרים תורניים,
מחקריים, בתחומי עיסוקו של
המכון, או תגובות על הנכתב
בגליונות השונים, לכתובת המערכת,
או לפקס, או לדואר האלקטרוני

כתובת המערכת:
המכון למצוות התלויות בארץ
ת.ד. 176 אלעד 4081003
טלפון: 03-9030580
פקס: 03-9030891

דמי מנוי לשנה: 60 ₪
© כל הזכויות שמורות

4 דבר העורך

ד' אמות של הלכה

'מידע הלכתי'

6 ערלה, כלאים ותרומות ומעשרות בשנת השמיטה

הגאון רבי שניאור ז. רוח שליט"א
רב קהילת 'משכן התורה' - אלעד וראש המכון למצוות התלויות בארץ

9 גנוזות

קונטרס משפט וצדקה ביעקב לחכמי המערב
עוסק בדין השגת גבול ראשונים

17 ביאורים וחידושים בהלכות שמיטה ויובל להרמב"ם

הגאון מו"ר רבי שלמה משה עמאר שליט"א
הראשון לציון ורבה הראשי של ירושלים עיה"ק תובב"א

22 נצרים היוצאים בעץ האוכמניות

תשובת הגאון רבי שניאור ז. רוח שליט"א
רב קהילת 'משכן התורה' - אלעד וראש המכון למצוות התלויות בארץ

27 חיוב נתינת המעשרות, ואופני ההקנאה והזיכוי למקבלים - ב'

הרב משה יהודה לנדאו שליט"א - בני ברק. מרבני המכון

37 שאלות ותשובות בהלכה

שאלות 'הלכה למעשה' בענינים שונים מאת ראש המכון שליט"א

נמצאים אנו בסיומם של ימי ספירת העומר, בתפוצות ישראל נהגו לקרות בימים אלו 'פרקי אבות' מטעמים ידועים: גם כהכנה לקראת מתן תורה, וגם כעבודת המידות הדרושה בימים אלו. בזמן זה התבוננתי בכמה מעניני המוסר הנלמדים מפרקי אבות אך צדה את עיני דברי מוסריו של המהר"ל על משנה אחת ואליהם ברצוני להתייחס.

לצערינו הגדול, בתקופה זו עם ישראל עבר שבר נורא כאשר פגעה בנו מידת הדין בכמה וכמה אופנים, הן מהאסון הנורא אשר התרחש בהילולא דרשב"י באתרא קדישא מירון בזמן השמחה הגדולה ששרתה במקום ונהפכה ליגון קודר באופן נורא אשר נספו ארבעים וחמישה בני אדם במיתה משונה רח"ל. ובד בבד החלו שונאי ישראל להרים ראשם על עם ה' בפרעות בכמה מקומות בארץ אשר לא עלה על הדעת כי יהיה ניתן להם לבצע זממם זה ללא מפריע, ולא עוד זאת אלא ניתנו ערי ישראל לידי התקפת טילים בידי ארגון מרצחים ה'חמאס', ולא זו אף זו כי בעת התקדש חג השבועות בזמן שנאספו כל עדת ישראל איש איש במקומו לתפילת החג אירע אסון המוני אשר כמאתים אנשים נפלו איש על אחיו ונפלו שם שני חללים, ועוד עשרות רבות של פצועים מהם קשה ומהם קל, רח"ל.

כיהודים מאמינים אין לנו אלא לעיין בדברי חז"ל הקדושים ומהם לשאוב דעת ותבונה. וכדי ללמד זכות על עם ישראל אמרתי להביא את דברי המהר"ל בפירושו 'דרך חיים' על המשנה באבות אותה קראנו בימים אלו. המהר"ל מרחיב בענין חשיבות ארץ ישראל אשר תלוי בה שלשה ענינים. א. כי ה' קרא את שמו על הארץ, וכדאיתא בגמרא (כתובות קי:): "הדר בארץ ישראל אני לו לאלוה ומי שאינו דר בארץ ישראל אין אני לו לאלוה" וגו'. וכפי שכתוב בפסוק (דברים יא יב): "ארץ אשר תמיד עיני ה' אלוך בה". ב. קדושת ארץ ישראל. ג. שהיא ארץ החיים ובוזו יש כמה בחינות העיקרית שבהם שבארץ ישראל יתקיים תחיית המתים.

בדברים אלו מתרץ את תמיהתו אשר פותחת בלשון "מה מאוד יש לתמוה" - על דברי המשנה (אבות ה, ט): "גלות באה לעולם על עובדי עבודה זרה, ועל גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל השמטת הארץ. בארבעה פרקים הדבר מתרבה. בריביות, ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי חג שבועות שנה ושנה. בריביות, מפני מעשר עני שבשלישית. בשביעית, מפני מעשר עני שבששית. ובמוצאי שביעית, מפני פרות שביעית. ובמוצאי חג שבועות שנה ושנה, מפני גזל מתנות עניים" - שואל המהר"ל, מהו הקשר בין עונש גלות לארבעה עבירות אלו של ע"ז גילוי עריות שפיכות דמים ו... שמיטה? ובאמת תימה עצומה שהמשנה מחברת בין שמירת השמיטה לג' עבירות חמורות שבתורה??

ועל זה מבאר כפי שפתחנו שמכיון שלארץ ישראל יש את שלשת החשיבויות שהזכרנו, אם כן כל דבר שהוא היפך מהם הוא גורם את הגלות מארץ ישראל, ולכן בשלושת העבירות החמורות מובן כי זה בדיוק ההיפך משלושת החשיבויות: עבודה זרה זה סותר את קריאת שמו של ה' על הארץ ולכן גורמת גלות. גילוי עריות זה סותר לקדושת ארץ ישראל. ושפיכות דמים הינה סתירה לארץ שהיא 'ארץ החיים' כפי שהזכרנו.

אך ענין השמיטה גורם גלות מענין אחר, שהרי ג' העבירות ודאי שנוהגות בעולם כולו, אך בארץ ישראל יש להם תוקף חזק יותר והעונש על כך גדול, אך השמיטה כל מהותה היא רק בארץ, שארץ ישראל יש לה שמיטה ושאר הארצות אין להם דין שביתה אף פעם. והביאור הוא שבכל הדברים שיש בהם קדושה ושלמות יש בהם ענין שביתה, כמו שמצינו בעם ישראל שקדושים הם ויש בהם מעלת השלימות כי בהם בחר ה' מכל העמים להם - ניתנה השבת על ידי השי"ת, וכפי שאמר הקב"ה למשה "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם" (שבת י:). והשבת ניתנה רק לישראל שהרי 'בן נח ששבת חייב מיתה' (סנהדרין נט), ועוד ידוע בשם הזוהר ש'תלמיד חכם בחינת שבת' דהיינו שצריך להיות פרוש מעניני עולם הזה, ותמיד יהא נראה כאילו מלאכתו עשויה, וזה בחינת 'שבת' שפורשים בה ממלאכה, ועוד ידועים דברי הגמ' (ברכות לה:): ש'צדיקים מלאכתם נעשית בידי אחרים', נמצא שמפני מעלתם של צדיקים שייכת בהם שביתה.

אם כן גם ענין השמיטה בארץ הוא מפני מעלתה וקדושתה, ועוד שיש בה שלימות כפי שאומר הפסוק: "אֶרֶץ אֲשֶׁר... לא תִּחַסַּר כֹּל בָּהּ", אם כן יש בה ענין שמיטה ואם אין שומרים בה את השמיטה, כאילו הוי עדות שאין בה קדושה ושלימות ולכן דבר זה מביא גלות רח"ל.

עוד ראיתי בפירוש 'מרכבת המשנה' שביאר ביאור נפלא על משנה זו ואין ביכולתי למנוע הטוב מבעלי ולהניחו פה כלשונו: "הנה טעם הגלות על אלו הענינים הוא מחמלת הבורא ית' על ישראל, שמן הראוי היה שלגורל העון שיכלה אותם. ועל כן בחר להם הש"י גלות, שלא יכלה אותם. וכך בקש אברהם אבינו על בניו כמ"ש ז"ל (בראשית רבה מד כא) על פסוק אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם (דברים לב, ל), צורם הוא אברהם, כמ"ש "הביטו אל צור חוצבתם" (ישעיה נא, א), והב"ה הסכים על ידו, וזהו וה' הסגירם. והנה מצינו ג"כ מבואר בתורה שבעון אלו הענינים ייעד הש"י לגלות על ישראל. בעבודה זרה כתיב "ונתתי את פגריכם על פגרי גלולים וגעלה נפשי אתכם" (ויקרא כו, ל), והוא אדם ששונא הדבר ומשליכו מעל פניו. ובגלוי עריות כתיב "כי את כל התועבות האל" (שם יח, כז), וכתיב "ותקיא הארץ את יושביה" (שם שם, כח). ובשפיכות דמים הוא מבואר בענין ערי מקלט. ובשמיטת הארץ הוא אומר "אז תרצה הארץ את שבתותיה" (ויקרא כו, לד) וגו', מדה כנגד מדה. עכ"ל.

ובהתיחס למה שפתחנו, הנה שמענו מגדולי ישראל כי אין עוד נביא ולא איתנו יודע עד מה, מדוע מידת הדין מתוחה, אך זאת ודאי שמוטל עלינו החובה - נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה. וכל אחד ימצא את הדרך בה ישוב עד ה'. והנה שמתי ליבי כי כשזכינו אנשי המכון להיכנס אל ביתו של מרן ראש הישיבה **חכם שלום כהן שליט"א** נשיא מועצת חכמי התורה למעמד עילאי לקראת שנת השמיטה, קרא בקול עצום כמה יש להיזהר בשנת השמיטה הקריבה שלא תיפגם אמונתנו חלילה, בכל מיני ספיקות ושאלות - האם לחמינו או פרנסתינו יפגעו?! ההיפך! - זעק מרן מקירות ליבו, שנה זו הינה הזדמנות לחזק ביטחוננו בה' ואז נזכה להרבה ישועות, משום שכנגד שמירת השמיטה אומרת התורה: "והשימותי אני את הארץ" וכו'. וכאן פרש את כאבו שהרבה מן הצרות של מעוכבי שידוכים ומעוכבי פרי בטן יכולים להיפתר במהרה אם נזכה לאמונה חזקה בבורא עולם. ופנה בקריאה בכל ליבו: "רבותי, כל ענין השמיטה זהו דבר חזק.. אמונה חזקה בבורא עולם כנגד כל היסורים של העולם הזה.. רבותי, תשמעו את דברי הקב"ה ונזכה לעמוד בנסיון הזה.. וסיים בברכת כהן, אשריהם ישראל שיש בכוחם לעמוד בנסיון הזה, וכל מי שבכוחו יפעל אם לענין שמירת השמיטה ואם בענין שיעורי תורה בהלכות שמיטה. ובירך בכל ליבו את העוסקים במלאכה, תוך שהוא מחזק את ידיו של מו"ר **ראש המכון שליט"א** להמשיך בכל הפעולות החשובות הנעשות לקראת השמיטה.

והנה ראה ראיתי כי גם בקריאתו של מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א לאחר האסונות הנוראים נאמר: מפני שגלות באה לעולם על שמיטת הארץ, יש לקבוע ללמוד בהלכות שמיטה ועל ידה נושע. ומה עצום הוא הדבר הזה אשר יש בידינו כח רב לעצור מרעין בישין בקרב ארצינו הקדושה ולמנוע אסונות וגזירות קשות על ידי שנקבל על עצמינו להתכונן לשנת השמיטה כדבעי, ללמוד את הלכות ומושגי השנה השביעית, ולקבל על עצמינו כבר עתה להקפיד ביתר שאת בקיום הלכות השמיטה כל אחד לפי ענינו אם בשמירת חצרו ואם בצריכת הירקות ופירות וכן על זה הדרך.

נשא תפילה לבורא עולם שנזכה בקיום מצות השמיטה, בלימוד דיניה כהלכה, נזכה למעלת קדושת ושלימות הארץ, ועל ידה יגאלנו גאולה שלימה במהרה אמן.

בברכה, העורך

ערלה, כלאים ותרומה בשנת שמיטה

❖ ערלה באוכמניות

❖ כלאי אילן באשכולית

❖ תרומות ומעשרות לקראת שמיטה

ערלה באוכמניות:

כמובא בחוברות הקודמות בכמה מאמרים העיקר להלכה כי פרי האוכמניות על פי כל המידע אשר בידינו דינו כפרי אילן אשר נוהג בו דיני ערלה. והנה הגיע לידיעתנו כי במושב בית חנן בוצע מחקר על ידי אנשי מקצוע, ושם הראו כי פרי האוכמניות מהזנים הדרומיים [אשר מתנהג שונה מהזן הצפוני שהוא יותר נפוץ], נותן פירות שהגיעו לבשלות גמורה לאחר עשרה חודשים ומחצה מהזריעה שבוצעה מגרעין הפרי, ואם כן לכאורה יש לדון פירות של זן זה כנותן פרי תוך שנתו, שדינו כירק ולא כאילן. את הסיור עשינו יחד עם ת"ח ומומחים נוספים, ולהלן עיקרי הדברים שכתבנו לאחר הסיור:

א. לדידן 'נותן פרי תוך שנתו' הוא סימן גמור להחשיבו כירק, ללא כל צירופים, וכך אנו מורים בפועל לגבי שיחים שונים. [ואין בזה ענין כלל של ספרדים ואשכנזים כמו שטועים רבים].

ב. אין כל הפרש אם זו שנה שלימה או 11 חודש או שאר מספרים.

ג. בעינינו ראינו אוכמניות שמזריעתם בגרעין נתנו פירות מבושלים לאחר 10.5 חודשים, מה שברור היה להכריז על זן זה בלבד, כשיח ולא כעץ שכן בשאר הזנים המידע שבידינו שנותן לאחר שנתו [אלא אם יתבצע מחקר מוסמך שיוכיח אחרת].

ד. כיון שכל המחקר לווה על ידי איש ירא שמיים ובקי במלאכתו והוא ה"ה עקיבא לונדון שיחי', הרי שאפשר לסמוך על כל נתוני, הזריעה מגרעין, ועל שאר הנתונים של אופן הגידול ותקופת הגידול, שמתאימים לגידול הרגיל הטבעי ללא כל השפעות חיצוניות שעלולות לזרז גידול.

ה. החסרון היחיד בכל המחקר, שאותו שמעתי וממנו הייתי מוטרד לקבל הכרעה, הוא התקופה הראשונה של כמה שבועות [אינני זוכר בדיוק הכמות], השתילים שהו בטמפרטורה קבועה של 25 מ"צ, לא פחות ולא יותר.

דבר זה הוא איננו טבעי שלתקופה ארוכה הכל יהיה תחת טמפ' שווה ללא עלייה וירידה, ויש לזה לענ"ד השפעה על הצמח, וכיון שזה היה תהליך לא טבעי, חששתי שאי אפשר להכריע על פי זה.

ו. ולכן הצעתי הייתה, לבצע מחקר נוסף ובתקופת הגידול הרגילה של הצמח, ללא צורך בשימוש בטמפ' שתחליף את העונה הרגילה, ואם גם אז יתן בתקופה של פחות מ"ב חודש, הרי שזו זה מוגדר כירק וכשר למהדרין לכתחילה כדין ירק, ויש להזהר בו מכלאי הכרם.

אשר על כן, עד אשר יתקבלו נתונים ברורים יותר יש להמשיך ולנהוג כפי שנהגו עד כה בצמח זה כולל מזן זה כדין אילן לכל דבר וענין.

כלאי אילן באשכוליות:

כמובא בכמה תשובות בשו"ת חלקת השדה [ראה בח"א בכמה תשובות. וראה בח"ג כלאים סי' ב] שלגבי פירות הדר, יש צירוף של כמה ספיקות בהגדרות מין במינו לגבי כלאים, ואמנם אם לגבי תפוז כתבנו שעיקר המנהג הוא כדעת מרן החזו"א (כלאים, סי' ב אות ט בד"ה ונראה) להחשיב התפוז והחושש כמין אחד. אולם כל זה נחא בתפוז או בקליפים הדומים לו, ובוודאי שאין זה ענין ללימון או אשכולית שרחוקים מאז מהחושש.

ואחד מן פירות ההדר שלא ידענו להם כנה מתאימה לכתחילה היא האשכולית. אולם בשבוע זה כאשר ביקרנו במשתלת אריאל בקרית יערים, ששם הבעלים איש ירא שמיים המקפיד על כל עץ שיהיה ללא חשש כלאים, ובתוך הדברים שמחתי לשמוע על כנה שמתאימה לאשכולית מבחינה הלכתית, ואף נאמר לו על ידי מגידי אמת, שמרן הגריש"א זצ"ל התיר כזה זו לאשכולית. ואחר שראיתי צורת הפרי והעלים, ואחר שאמר לי שבדק גם את הטעם, ובכל הפרמטרים דומה לאשכולית ממש, הרי שזו בשורה של ממש שיש כנה המותרת לכתחילה לפרי האשכולית.

שם הכנה היא: פורמן [FORMAN] וניתן להשיג שתילים אלו במשתלה זו הנמצאת ברחוב גורדון בקרית יערים.

תרו"מ לקראת שמיטה:

נתבקשתי על ידי האחראים על 'בית המעשר', על כך אשר הם נשאלים על ידי מנויים רבים, על האופנים הנדרשים להם להשתתף כמנויים לקראת שמיטה הבעל"ט.

ובכן, דבר ידוע ומפורסם ששמיטה פטורה מתרו"מ, אולם האופנים מגוונים הם, ונציין את עיקרי הדברים:

א. כיון שעל בעל השדה או המטע מוטלת חובה להפקיר את שדותיו בשנה השמיטה, ולכן, כל יבולי שביעית שהם הפקר לכל - פטורים מהפרשת תרומות ומעשרות. אולם מטע שלא הופקר בכוונה תחילה, אין הפירות הפקר למרות שהם קדושים בקדושת שביעית, וחייבים להפריש מהם תרומות ומעשרות, אם קיבל את הפירות מבעל השדה, כל שאין בהם איסור ספיחין, כגון פירות האילן. ירקות רב שנתיים כגון בננות. או ירקות עונתיים שנזרעו בשישית ונאספו בשביעית. ולכן כל קניה בשוק של תוצרת כזו [באופנים המוצרים כגון בהבלעה] יצטרכו להפריש ממנה תרו"מ.

ב. יבול נכרי שגמר המלאכה [=שלאחר שנאספו על ידי הגויים, בבית אריזה של ישראל הם עוברים מיון של טיב והוצאת המקולקלים וכיו"ב. או ירקות עלים, המגיעים לחברה שם מנקבים העלים הלא טובים ואורזים וכיו"ב] - נעשה על ידי ישראל, חייבים להפריש מהם תרומות ומעשרות. וכן הדין לאותם הסומכים על ההיתר בשמיטה, שעליהם להפריש תרו"מ אם גמר המלאכה של הפירות התלושים נעשה על ידי ישראל.

ערלה, כלאים ותרומ"מ בשנת שמיטה | מידע הלכתי

ג. יין ושמן שמקור ענבי היין והזיתים של נכרי, והישראל עשה יין ושמן, נחשב הדבר לגמר מלאכה על ידי ישראל וחייבים בהפרשת תרומ"מ.

ד. ירקות שגדלו במצע מנותק בחממות, אין בהם חובת הפקר וחייבים להפריש מהם תרומות ומעשרות.

ה. יכול חו"ל, והוא הדין יבולי הערבה [מהיישוב פארן ומטה לכיון אילת] שנחשבים כחו"ל, פטורים מהפרשת תרומ"מ, ואין לחוש להפריש כדין המקומות הסמוכים. אולם אם גמר המלאכה נעשה על ידי יהודי בתוככי ישראל. וכגון ירקות הגדלים שם, ומשווקים לבתי אריזה בתוך ארץ ישראל, ושם עוברים מיון וניקוב ונארזים, חייבים בהפרשת תרומ"מ ומפריש מעשר עני ונותן לעניים.

ו. יכול שישית של ירקות שנקטפו בשישית ונכנסו לאיסוס. או פרי העץ של שנה שישית, אף שנקטף בשביעית - אין בהם קדושת שביעית וחייבים להפריש ממנו תרומות ומעשרות כדין.

ז. אתרוג שחנט בשישית [שליש בישול - באתרוג שלב זה מוקדם כיון שראוי להיכלל בקוטנו] ונלקט בשביעית, נוהגים בו קדושת שביעית מספק, ואף מעשרים ממנו מעשר עני מספק. ואם חנט בשביעית ונלקט בשביעית, יש בו קדושת שביעית מן הדין, ופטור מן המעשרות כדין יבולי שביעית. ואם האתרוג חנט בשביעית ונלקט בשמינית, נוהגים בו קדושת שביעית מספק ואף מפרישים ממנו תרומ"מ מספק [סוג המעשר שיפריש ביצא לשמינית הוא כמבואר בסעיף הבא].

ח. פירות שהגיעו לשליש בישולם בשנה השמינית, אינם קדושים בקדושת שביעית וחייב להפריש מהם תרומות ומעשרות, אלא שאם הגיעו לשליש בישול לאחר ט"ו בשבט תשפ"ג, יפריש מהם מעשר שני, ואם הגיעו לשליש בישול לפני ט"ו בשבט, יפריש מהם מעשר עני, אולם כיון שיש אומרים שיפריש מהם מעשר שני, טוב ונכון יעשה אם יפריש את שניהם בלשון תנאי. ולצורך זה המנויים צריכים שיהיה להם מנוי על כל אופני ההפרשה.

ט. ירקות שנלקטו בשנה השמינית, כל שאין בהם איסור ספיחין, וכגון הירקות הרב שנתיים [בגנה וכיו"ב], אין נוהג בהם קדושת שביעית, כל שנקטפו מייד במוצאי שמיטה, ומפריש מהם תרומות ומעשרות עם ברכה, ומפריש מעשר שני בלבד.

סוג המעשר:

א. תוצרת השייכת לשנה השישית [כגון הנז' לעיל בסעי' ו], מפרישים ממנה מעשר עני בלבד.

ב. תוצרת השייכת לשנה השמינית [כגון הנז' לעיל בסעי' ט], מפרישים ממנה מעשר שני בלבד.

ג. תוצרת השייכת לשנת השמיטה, ונזקקים להפריש ממנה תרומ"מ, ובאחד האופנים המבוארים לעיל, מפריש ממנה מעשר עני. אולם יש חולקים וסוברים שברוב האופנים הנז' לעיל, יש להפריש מעשר שני ולא עני. ולכן יש שהחמירו לעשות מספק את שני המעשרות.

**בברכת התורה
שניאור ז. רווח**

תשובה מרבני המערבים שבירושלים

תשובה בענין השגת גבול ראשונים

כבר הבאנו במדור זה מקצת דברים מתורתו של רבי משה אתורג'מאן מחיבורו 'עת הקץ', כעת, עם סיום עריכת כתב היד, ברצוננו להגיש לפניכם קטע מתוך הקונטרס 'משפט וצדקה ביעקב' העוסק בהיתר ההלכתי על פתיחת כוללות עדת המערבים בעיה"ק ירושלים תובב"א בנוסף לכולל עדת הספרדים. בקונטרס זה מתואר כי חכמי המערבים מינו את רבי משה אתורג'מאן לשלוחא דרבנן לערי המערב עבור הכולל.

הבאנו לפניכם קטע מתוך הקונטרס הנ"ל הנוגע לענין ההלכתי, הקונטרס בשלמותו יובא בעזרת ה' בדברי המבוא לספר 'עת הקץ' אשר יצא לאור בקרוב.

...וזו היתה כוונת ק"ק אשכנזים י"ץ שהסכימו לשלוח נדריהם ונדבותיהם להחזיק ישוב לאחיהם אשכנזים הדרים פה עה"ק ירושלים כי גם הם היו מקודם בצער גדול כמונו נעים ונדים בארץ ובחו"ל וכמעט שלא נשאר להם ישוב בירושלים גם היו במתי מעט מזער ונער יכתבם שלא היו מגיעים אפי' למנין עשרה. וזה מקרוב כמו עשרים שנה משהודיעו צערם לאחיהם ונתמלאו רחמים עליהם, הם יושבים לבטח בארץ חמדה על התורה ועל העבודה כלם לבושי מכלול אוכלים ושותים ושמחים וניתוספו עליהם דירין הרבה והיו לקהל רב אע"פ שנחלקו לכמה כיתות חבורות חבורות. וכן אנחנו בטוחים שיהיה לנו כן ישוב בירושלים וחפץ ה' בידינו יצלח ובאו האובדים בארץ צור והנדחים בארץ מצרים וישתחוו לה' בהר הקדש בירושלם. ובדין שאנו יכולים לעשות כדרך שעשו האשכנזים, לחלוק כולל לעצמנו, דין אחד לכולנו דנדון דידן ודידהו חד הוא. אלא מפני דרכי שלום אמרנו עת לעשות נדבה חדשה שאין בה היזק ולא הפסד לכולל דזה נהנה וזה אינו חסר הוא, וכופין על מדת סדום, ומנינו לרב החותם א' רבינו משה אתורג'מאן הי"ו שהוא יהיה ממונה ומשגיח עלינו ועל ידו תהיה שליחתנו. ועשינו ע"ז הסכמה כתובה וחתומה / בקשר של קיימא / בגזירת עירין פתגמא / וכל זה קיבלנו עלינו בקגו"ש* באלה ובשבועה / על דעת רבים שאין לה

א. בקניין גמור ושלם.

התרה / בלתי רשות כולנו / כי כן עלתה הסכמתנו / בנערינו ובזקנינו / לתועלת כל קהלנו / וכל הפורש ופורץ גדר, מלבד מה שנקרא עברייין, ענוש יענוש ואין לו חלק ונחלה עמנו במה שיתנדבו לנו אחינו, כי כן עשינו תנאי מפורש בינינו והיה זה שלום.

והנה בעתה, נבהלה נפשינו מרוב עצבוננו, כי שמענו דבת רבים מגור מסביב שהאנשים אשר בידם הכולל כעת לא נחא להו בהכי, ובדעתם לכתוב עלינו שטנה למקום שאין מכירין אמיתות הדברים, ויקחו האנשים מצידם מן הבא בידם לבוא עלינו בעקיפין בטענות רעועות לא צודקות, בנויות על קו תהו חששות רחוקות מסופקות. הם אמרו אם אתם תשלחו שליח לערי המערב בשם כולכם לקבץ לכם נדבה חדשה מאחיכם בני מדינותיכם גם כל בני עיר ועיר מדינה ומדינה שיש בכאן כמו ערי טורקיה וסוריה והדומה להם יעשו כן כמותכם. וזוהי ימשך היזק לכולל דיש לחוש שמא על ידי כן ימעטו בנדבה שעושים לשליח כולל בהכביד עליהם עול המשא של נדבה חדשה. ושמא יבעטו בשליח כולל לגמרי באמרם כבר אנחנו יוצאים ידי חובת נדבת ארץ ישראל במה ששולחים לאחינו, כי גם הם מבאי הארץ, וזה יהיה חרבן הכולל שהוא בא להחזיק ישוב הארץ. ואף שדבריהם אלו כבר תשובתם בצדם פשוטה לפניו כי ממה שכתבנו לעיל כל טענותיהם נופלות מאליהן. עכ"ז אמרנו ע"ט לעשות להשיב מפני הכבוד להרחיב קצת הדברים כדי שלא ישאר פתחון פה לבעל הדין לחלוק ולא יהיה בדבר שום פקפוק.

ונשיב על ראשון ראשון: מ"ש שאם אתם תעשו כך וכו' גם אחרים יעשו כן וכו'. אעיקר דדינא פירכא, דשאני נ"ד מנדון כל בני המדינות דהכא. דנדון דידן הוא ממש הנד' האשכנזים, לפי שאנו ממלכות אחרת שאינה תחת ממשלת זה המלך, כמו האשכנזים. משא"כ כל בני המדינות שבכאן הקרובים והרחוקים שכולם הם תחת ממשלת זה המלך, סידנא דארעא חד הוא, ואין למדין זה מזה כמו שאינם יכולים ללמוד ממה שעשו האשכנזים שיעשו גם הם כמותם. דכיון דכולהו שייכי במס זה המלך, אינם יכולים ליפרד לשתי כוללות או שני קהלות, אחר שהם שותפים בכולל אחד בעיר אחת כמבואר בח"מ סי' קס"ג בדברי מור"ם יעו"ש. ואם כן אף אם תמצא לומר כדבריהם כן הוא דיש לחוש דלמא נפיק מינה חורבה לכולל הם יחושו לעצמם שיהיה שליח כולל אחד לכלם במושבותם לעריהם כדי שיהיה להם ישוב בארץ. שהאשכנזים והמערביים בלאה"כ יכול להתקיים בהם ישוב הארץ. מכ"ש דלאחר האמת האי חששא לית בה מששא מאחר שאין שואלים עכשיו כי אם נדבה חדשה².

ומ"ש שהם יבעטו בשליח כולל או יפחתו לו הא מילא בורכא היא, אית לה פירכא, ממה שאנו רואים בעינינו מעשיהם סותרים דבריהם אלו, שהרי הם עצמם עבדי בה עובדא לשלוח שליח נדבה חדשה לצורך עצמה בכמה דברים. וגם האשכנזים שולחים ברשותם שליח נדבה חדשה למקומות הידועים לספרדים וחותמים להם בכתבים להחזיק על ידיהם, ולא חיישי למידי. ואם איתא דיש לחוש בזה להיזק הכולל כמו שאומרים לא היו מניחים רבני מתא שיצא שום שליח נדבה חדשה כל עיקר דילמא נפיק מניה חורבא לכולל. אלא ודאי ידעי רבנן להאי מילתא שאין בה היזק לכולל. באופן שאין לו היזק בשלוחים היוצאים לקבץ נדבה חדשה. ואין מקום לכל אלו החששות שאמרו אלא היכא שרוצים לחלוק כולל לעצמם ויהיו אותם החולקים מהמלכות שלהם עצמה דאז הוא ספק קרוב לודאי ובריא היזק אבל המערביים הם כמו האשכנזים.

עיניכם הרואות שאין בזה טענת היזק כלל אלא שהם רוצים להיות מכין ועונשין שלא מן הדין דרך גזירה / וקורי עכביש יארוגו לכסות עין השמש בכברה / ולא חיישי לצערא דאחריני דוחקא

ב. מצד דרכי שלום, לא בקשו רבני המערביים להחליף את הקופות של הכולל הספרדים שהיה אז בקופה שלהם [בכל קהילה היה קופת א"י והיה ממונה עליה לאסוף הכסף ולתתו לשד"ר בכל פעם שבא] אלא להוסיף קופה משלהם.

דציבורא / העטופים ברעב בראש כל חוצות. שהם עומדין כאן בסכנת נפשות, והם לדמם יארובו במאי דפסקי חיותיהו מכל צד לחוב בדם כמה נפשות אביונים אשר לא יוכלו כפרה / וכן לא יעשה בדת משה בישראל ע"פ חוק התורה להמית את כל הקהל הזה ברעב שלא יהיה להם עמהם בירושלם חזקת ישוב בית דירה / כי לא להם לבדם נתנה הארץ, שגם אנחנו מבאי הארץ כמונו כמוהם יש לנו חלק וזכות בירושלים ובית הבחירה. וכל זה שכתבנו הוא אף לפי שיטתם בסב"ר אשר הם סוברי"ם שאם יש נזק היזק לכולל שהם יכולים לעכב על ידינו. אבל לאחר האמת אף אם היה בזה היזק לכולל אינם יכולים לעכב על ידינו מלשלוח לשאול צדקה מאחינו להחיות נפשנו, שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש בפרט בנ"ד שכל הממון הבא בנדבה מאת אחינו שבמערב לנו הוא ולבנינו, כי יש לנו בו דין קדימה על כל אדם כמו שאמרנו. וכיון שכן, גם אם יפחתו להם או יבעטו בשליח כולל שלהם אין אנו אחראין לכך ואין להם אפילו תרעומת עלינו, דמשלנו נתנו לנו. וכבר כתבנו דאנן בדין לאחר האמת אם באנו לעמוד על קו הדין בדין הוא שאנו יכולים לעשות כמו שעשו האשכנזים לחלוק כולל לעצמנו. ופסק דין שלנו הוא פסק דין האשכנזים כמו שאנחנו רואים מעשה רב הלכה למעשה נגד עינינו. דנרון דידן ודירהו חד הוא והאשכנזים לאו קטלי קני באגמא נינהו. ובודאי כל מה שעשו לא עשו אלא ע"פ הדין כפי חק תורתנו.

ודבר זה כבר נפתח בגדולים בענין הדין שהיה לאשכנזים עם הספרדים על רזא דנא כמבואר בס' גנת ורדים כלל ג' סי' ט' חיד"י יעו"ש^א, ושם נאמר דרבני ארץ ישראל שלחו לרבני מצרים לראות היעמדו דברי רבני פולוניא במה שגזרו והתקינו על האשכנזים שלא יוכלו ליתן פרי צדקותם נדריהם ונדבותיהם אלא לאחיהם האשכנזים שבירושלים ולא לספרדים. ורבני מצרים החזיקו על ידיהם והסכימו שמכאן עד שלש שנים שעשו פשר עם הגויים בחובות שהיו להם על האשכנזים יתנהגו ע"פ התקנה הנז' שכל פרי צדקתם יתנו להאשכנזים דוקא ולא לזולתם מהספרדים כדי להניח להם מעצבונם, לפי שהיתה ריבית אוכלת בהם, ועלו החובות במעלה עקריב^ב, וחששו שמא עי"ז יחריב קהל אשכנזים ולא יהיה להם עוד ישוב בירושלם. ושלחו אגרת ביקורת לערי אשכנז להודיעם מה שעשו. גם שלחו קציניהם לארץ ישראל להודיעם מההסכמה הנז' שלא ישלחו שום שליח כי לעומת שילך כן ישוב בידים ריקניות. ואחר עבור זמן ועידן קמו קצת מהספרדים וערערו על ההסכמה הנז' באומרים מי יכול למחות באחרים שלא יתנו צדקותם לאחרים כחפצם ורצון לבם ורוצים להחזיק ביד שלוחי הספרדים שילכו ויסובבו בכל ערי אשכנז בכל אות נפשם. וק"ק האשכנזים טענו עליהם כמה טענות. ומתוכם שהם עכשיו ביד הגויים כשבויי חרב מחמת החובות שנתרבו עליהם ואם יתקיים הזעם הזה לא תהיה להם תקומה וישוב בירושלם וכן לא יעשה, כי גם לאשכנזים יש חלק ונחלה בארץ הצבי, וירושלם לא נתחלקה לשבטים. וקול הקריה הומה אלה מפה ואלה מפה והגישו תעצומותיהם לשער המשפט ב"ד יפה שבמצרים לדון להם ע"פ התורה כי אותה הם מבקשים. וכתב הרב כי שלחו מתם אגרת אוגרת דברי חן ותחנונים וגופי הלכות קבועות בה ועל החיתום רבנו סבוראי תקיפי ארעא דישאל. וזה מה שהעתיק הרב מגופה של אגרת הנוגע לעיקר דינא: ויש לעמוד על גזרת רבני פולוניא אם היא עולה. שאם התקנה שתקנה היא על הקדשות ישנים שבל עיר ועיר מזמן קדמון לעניי א"י וסתם הקדש עניי א"י בכל העולם הוא לשלשה ארצות וכו', ואם גזרת רבנו פולוניא היא על הקדשים החדשים שיעשו מאותו היום שלא יקדישו אלא לעניי אשכנזים שבירושלים דוקא ולא לזולתם, הגם דיש לפקפק אם יש להם כח לעשות גזרה זו אדם רשאי בשלו לתת צדקותיו למי שיחפוץ וכ"ש שלא ליחד מקום אחד דוקא והרי רעב בא בימי דוד בשביל שכל מתנותיו היה נותן לעירא היאירי ולא לזולתו עכ"ל לעניננו.

ג. שו"ת רבי אברהם ב"ר מרדכי הלוי, קושטנדינא תע"ו - תע"ז. חלק יורה דעה.

ד. עדה"כ במדבר ל"ד ד'. רמז לריבית הנושכת כעקרב.

מפורש יוצא מפוס רבנן קדישי תקיפי ארעא דישראל דלא קפדי אלא אקדשים ישנים, בסב"ר אשר הם סוברי"ם דכבר זכו בהם מן הדין לפי שהוקדשו לשמן זה כמה ימים ושנים ואינם יכולים לשנותם ליתן אותם לעניים אחרים זולתן. אבל על החדש מה שיתנדבו ויקדישו מכאן ולהבא גם הם מודים שאין להם שליטה עליו ולא זכייה בו לפי שהוא דבר שעדיין לא בא לעולם והרי הוא ברשות המתנדבים בעם לעשות בו כטוב בעיניהם להתנדב ולהקדיש לכל מי שירצו ולית מאן דימחא בידיהו לומר לזה תתנו ולא לזה. דכל כה"ג שרוצה להתנדב מחדש כל אחד רשאי בשלו לתת צדקתו אל מי שיחפוץ אין אונס. וזו היא שקשה להם על רבני פולוניא שאם גזרתם על הקדשות ישנים בודאי הוא שאינם יכולים לשנותן מאחר שכבר זכו בהם, ואם על החדש שעדיין לא זכו בו גם זה אין בידם לגזור מטעם האמור שכל אדם רשאי בשלו וכו'. באופן שמשני הצדדים קשיא. ומינה שאין מי שיכול לעכב על המקבלים למחות בידם שלא ילכו וישובו עיר גם הם לשאול צדקה מהם כמבואר בדברי הרב שקמו לערער על הסכמת רבני מצרים ורוצים להחזיק ביד השלוחים שילכו וישובו עיר וכו' והכל מטעם הנז' שאין מי שיכול למחות במתנדבים מלתת צדקתם לכל מי שירצו דהא בהא תליא כמבואר מדברי הרב זוהי דעת רבני א"י.

ורבני מצרים כתבו על תוקף טענת הספרדים דגם קדשים ישנים שהוקדשו לשמן יכולים לשנותם אע"ג דמפסדי עניי הספרדים מכמה אנפי תריצי שנתבאר התם באורך, ועל החדש לא השיבו כלום לפי שהוא נלמד בק"ו מישן, שאם אפילו הישן שהוקדש כבר לשמן יכולים לשנותו, מכ"ש החדש שעדיין לא בא לעולם ולא חל עליו שם הקדש כמ"ש הרב בסוף סי' יו"ד כלל הנז' על ענין הגאבילא^ה של פדיון שבויים וז"ל: וכל מה שכתבנו הוא להתיר לשלוח יד במה שכבר הוא גבוי ועומד בכיס הגאבילא של פדיון שבויים. אמנם על ההכנסה שמכאן ולהבא לית דין צריך בשש כלל ופשיטא שיכולים בני העיר לשנות אותו ואפילו להוציאו לחולין לגמרי, דכיון שעדיין לא נגבו המעות הו"ל דבר שאינו בא לעולם וכל שאינו ברשותו או שלא בא לעולם אין חומר הקדש חל עליו, ועיין בפ"ו דערכין, ובני העיר יכולין לעשות הגאבילא מכאן ולהבא לכל מי שירצו עכ"ל.

אלא דאכתי קשה מהא דכתבו רבני ארץ ישראל דכל אדם רשאי בשלו ליתן צדקותיו לכל מי שיחפוץ וק"ו פירכא הוא דבשלמא מה שכבר הקדישו מצינו למימר דיכולין לשנותו מטעם דכל המקדיש על דעת בני העיר מקדיש, אבל על החדש שעדיין לא הוקדש דליכא הך טעמא, בודאי הוא שאין מי שיכול לשנות מה שבדעתו להכריח אותו לכך הפך רצונו, מאחר שנדבת לבו תלויה ברצון נפשו ולמאוד יצבא יתננה. ברם כי דייקנן שפיר הא לאו פירכא היא שגם הרב לא קאמר דיכולים להכריחו בכך, ושאני הכא דאמרינן ודאי קיבלו עליהם גזרתם כמ"ש הרב בתשובה הנז' וז"ל: ואם ימצא בערי הפרזי דלא חשחין לגזרתם והסכמתם לא יבצר מעצה טובה קמ"ל ואם יקבלו מוטב ואם לא יקבלו יהיו בטלים במיעוטם, ופשיטא שרוב הקהל ככולו יהבי ליהוה הך תקנה דרבני פולוניא וחרדים לקיים דבריהם כאילו יהושע אמרה מפי הגבורה עכ"ל. הרי מבואר דמטעם קבלה נגעו בה. וזה שכתב הרב הוא כלפי מה שכתבו רבני א"י באגרת הנז'. מכל מקום אפי' תימא שעולה בדין ויכולים לגזור על בני מדינתם שכל צדקותיהם יהיו לאשכנזים דוקא, הרי קהלות אשכנז לא קבלו תקנתם וכו', וע"ז השיב הרב שאם המצא ימצא בערי הפרזי שלא קבלו פשיטא דיהיבין הך גזרה לרוב הקהל ככלו. ועל הראיה שהביאו מדוד שאין ליחד מקום אחד דוקא דלא חש לה הרב להשיב עליה, נראה שהוא סובר דלאו שמה מתיא מפני שהחילוק ביניהם מבואר להדיא דלא אמרו אלא בכהן יחיד אבל לא בנותן לרבים קהל ועדה. שאם נותן לקהל אחד, בודאי שאינו נענש אם אינו נותן לשאר קהילות, וגם דוד בעצמו אם היה נותן לשנים או לארבעה או חמשה לא היה נענש אם לא היה נותן לכל הכהנים שבעיר, דרבים שאני.

שמענין מהכא דלענין החדש כ"ע מודו שהוא תלוי ברצון וחפץ הנותנים ואין מי שיכול למחות בידם שיתנו לזה ולא לזה. ואף מי שהחזקו כבר להתנדב להם אין להם זכיה בו ולא שליטה עליו לפי שהוא דבר שעדיין לא בא לעולם. כי פליגי בישן דהיינו הקדשים שהוקדשו והופרשו לשמן, דרבני א"י סברי שאינו יכולין לשנותן לפי שכבר זכה בהן מי שזכה, ורבני מצרים כתבו דאף הישן יכולים לשנותן אע"ג דמטיא פסידא דלא הדרא לאינך מכמה טעמי תריצי שנתבארו התם, ובודאי הוא דהכי הלכתא כמ"ש רבני מצרים שבא דינם לפנייהם דרבני א"י בזה נוגעים בדבר ואין אדם רואה חובה לעצמו. ושם ראינו להרב שזיכה להאשכנזים מטעם אומדנא כמו שהעלה הרא"ם בתשובה¹ סימן נ"ג דבגדרים ונדבות אזלינן בתר אומדנא ודיינינן בהו כהנהו אומדני דר' שמעון בן מנסיא דקי"ל הלכתא כוותיה. ואומדן דעתא הוא שכל הנודרים סתמא על אותו ביה"כ שרגילין בו הם נודרים, דמסתמא כל אחד אוהב שיהיו הקדשותיו בביה"כ שמתפלל בו יותר משאר בתי כנסיות ושיתפרנסו עניי קהלתו יותר מעניי שאר הקהלות דומיא דשכיב מרע שאמר נכסי לטוביה וכו' עכ"ל הרא"ם יעו"ש שהאריך בזה הרבה.

וא"כ אם תמצא לומר שהיו שולחים מקודם מנה אחת אפים לספרדים ולאשכנזים, עתה אין לחוש לזה כלל, והרי זה דומה לעשיר שהיו לו עניי עירו מועטים והיה נותן להם כדי סיפוקם ושאר הצדקה היה מחלק לעניי עיר אחרת. ואח"כ נשתנה הזמן ונתרבו עניי עירו והלואי יספיק להם כל צדקותיו ששורת הדין נותנת שינתן הכל לעניי עירו ולא לאותם עניים שהורגל ליתן להם מקודם. וא"כ שפיר יזכו האשכנזים בכל צדקות האשכנזים אחיהם אם מדין קדימה אם מדין אומדנא. והא בהא תליא, בפרט עתה שהגיעו האשכנזים שבירושלים עד שערי מות ואיך יוכלו האשכנזים הרחוקים לראות בצרתם וצרת אחיהן ואך עצמם ובשרם הם וכו', ואע"ג דהשתא אנו באים ליתן דין קדימה לעניי האשכנזים דחשבינן להו לעניי א"י לגבי עניי האשכנזים כעניי עיר אחרת, שפיר דמי שכן העלה הרב ב"ח והרב ש"ק החזיק על ידו.

והנה בנ"ד עדיף טפי, דעניי האשכנזים שבירושלים אית בהו תרתי לטיבותא דאינהו עניי עירם לפי שאין להם סמך אלא עליהם בלבד. ותו דאינהו נמי הוי עניי א"י שמתגוררין בירושלים וע"כ ראוי ליתן להם דין קדימה על הספרדים שבא"י משום דאית בהו תרתי לטיבותא. ואף אם לא היה שם צורך מרובה בהסכמה זו ולא היה בו תיקון גדול מ"מ אפילו מפני צורך קצת בלבד יש כל ברבני פולוניא לעשות הסכמה זו והיתה עולה כהוגן מהא דתניא² 'רשאינן בני העיר לעשות מקופה תמחוי ומתמחוי קופה ורשאינן לשנותן לכל מה שירצו' וכו' יעו"ש מה שהאריך הרב בזה ומ"ש הוא בעצמו התעוררות גדול לבני אשכנז הרחוקים שירחמו עליהם. ולבסוף כתב הואיל שהספרדים הכניסו עצמם בעובי הקורה במקום גדודי חיות ולסטים בשביל חובות האשכנזים הלא צריך לגמול עמהם טוב ג"כ ולבוא עמהם בדרך פרשה קרובה לדין לתועלת הספרדים שבהריוח צער החובות שיצרפום עמהם והספרדים ישאו עול המסים נהוגים ובלתי נהוגים והאשכנזים לא ישמעו קול נוגש וכו'. והיינו מ"ש לעיל מזה שאחר עבור ג' שנים הגו' יותן חלק בראש להאשכנזים כדי סיפוקם והשאר יותן לעניי ג' ארצות כי כן הבטיחם לעיל לכלול אותם עמהם מחמת הטובה שעשו להם. וכ"ז שכתב הרב הוא דרך פרשה על צד היותר טוב לשלם גמול טוב לספרדים ע"כ הטובה שעשו עם האשכנזים. גם להרויח לאשכנזים ממשא מלך ושרים לפי שהיו פורעים מס האשכנזים לזה המלך כמו הספרדים אלו לעצמן ואלו לעצמן. אבל שורת הדין כבר כתב הרב דשפיר יזכו האשכנזים בכל צדקות אחיהם וגם קדשים ישנים יכולים לשנותן וליתן אותם לאחיהם האשכנזים מכ"ש החדש מה שירצו להתנדב מכאן ולהבא דכ"ע מודו שיכולים להתנדב בו לכל מי שירצו והרשות נתונה ליתנו לכל מי שיחפצו ואין מי שיכול למחות בידם ולא ביד המקבלים מלשאול צדקה מהם.

1. רבי אליהו מזרחי, ראש רבני תורכיה בסוף המאה השלישית. עיין שו"ת שלו עמוד קמ"ה ואילך.

2. בבא בתרא ה, א.

ופוק חזי מ"ש הרב החביב^ח בתשובותיו בשו"ת בעי חיי סימן ר"ך רכ"א רכ"ב על עניין הקדש ישיבה שציוה המקדיש לקבוע אותה בצפת או בירושלים לפי ראות עיני הרב וטובי העיר, והקרן ישאר קיים בעיר המקדיש אך מן ריוח המעות יתנו הספקת הלומדים, והקבעה הישיבה הנז' בצפת קרוב לארבעים שנה. ואח"כ רצו טובי העיר והרב לשנות ההקדש הנז' להספקת הלומדים שבעיר המקדיש היא עיר טיריא שהיה הרב הנז' מרביץ תורה בה^ט לפי שנתמוטטה העיר ונתרוקה מהגבירים שהיו בה, והיחידים שנשארו אין לאל ידם להחזיק לומדי הישיבה ות"ת ואם לא יתנו לת"ח די סיפוקם ולמלמדי תינוקות ישימו לדרך פעמיהם, וח"ו העיר שדה תחרש כי מי יכול לדור במקום שאין בו ת"ח להבין ולהורות האיסור והמותר. ובמקום שאין שם לימוד של הלכה ולא חברת ת"ת ע"ד שאמרו מחריבין לה וכו'. והרב הנז' עלה בקב"ץ איש טהור דעות הפוסקים ראשונים ואחרונים המדברים בענין זה והעלה הלכה למעשה דיכולים לשנות הישיבה הנז' לעיר המקדיש מההיא דכתב הרב מהר"י קולון ז"ל^י ז"ל שורש ה' בנדון ידידה לשנות מעות שהוקדשו לעניי ירושלים לצורך בנין בה"כ שבירושלם מטעם שעדיין לא זכו בהם העניים מיד. ולא אמרו הרא"ש והרשב"א דהיכא דאיכא פסידא דלא הדרא לעניים דאינן יכולין לשנות אלא היכא דגבו לעניים ידועים. וכן הרשב"א לא קאמר אלא היכא דגבו לחלק על העניים מיד. משא"כ אלו המעות שהתנדבו המתנדבים ושלחו אותם לעיר אחרת ביד הגזברים לסגל אותם, שמהריוח העולה מהם מדי שנה בשנה יחלקו לעניי ירושלם, שהדבר ידוע שלא זכו מיד בממון זה העניים שהיו אז בירושלם בשעה שהתנדבו המתנדבים אלא העניים שימצאו בשעת החלוקה הם יקחו חלקם בריוח ההוא יהיה מי שיהיה והו"ל מתנדב לעניים שאינם ידועים. וכיון שכן יכולים לשנותם לפחות לצורך מצוה אחרת אותם הגזברים שבידם המעות יעו"ש מה שהאריך בזה. והרב החביב שקיל וטרי בתשובה זו דמהר"ק ובמ"ש האחרונים בזה. ושם ראינו להרב תריץ יתיב דברי האחרונים והסכים אותם לדעת מהר"ק הנז' וכתב בשם מהרש"ח שאין מי שחולק בזה. וכתב עוד שם הרב החביב בשם הפוסקים האחרונים כמה חילוקים בענין זה: חדא דלא אמרו אסור לשנות אלא במשנה למצוה אחרת שאינה ממין המצוה הראשונה. אבל כשהשינוי הוא ממין המצוה הראשונה מותר לשנות, כגון מלומדי תורה ללומדי תורה שאים שם שיוני מצוה רק שינוי קביעות ממקום למקום. והשנית אם השינוי הוא לעילויא מותר לשנות. ומזה דן הרש"ח הנז' דלשנות מקום הישיבה לעיר המקדיש הוי שינוי לעילויא אפילו מא"י לחו"ל דלא אמרו עניי א"י קודמין אלא לעיר אחרת אבל עניי עירו קודמין אפילו לעניי א"י כיון שאין שם משגיח עליהם. וה"ג דלא אמרו^{יא} משבאת ליד הגבאי אסור לשנות אלא בגבאים של אותם הזוכים אבל גבאים אחרים לא. ומזה דן מהרש"ך שכל שלא באו המעות ליד גבאי צפת ת"ו אע"פ שנתמנו גזברים עך ההקדש אין תורת גבאים עליהם והוי כמו שלא באו ליד הגזבר מעולם כהיכי שאם היה המקדיש חי יכול לשנותה גם הגזברים יכולים לשנותה. וה"ד דלא אמרו לשנות אלא כשאין שם אומדנא אבל מטעם אומדנא יכולים לשנותה והיינו היא אומדנא שהביא מר"ן ב"י ביו"ד בשם המרדכי בפ"ק דבתרא במי שנדר לצדקה ואח"כ הענו קרוביו דאמרינן אילו ידע שיבואו קרוביו למידה זו בודאי שלא היה נודר אלא לקרוביו ולכן יתנו לקרוביו אף דיש חולקים בזה מטעם שהוא היה צריך לכפרה בעת ההיא וצדק לפניו יהלך ואין לומר בזה ימתין עד שיענו קרוביו. ומזה דן הרב החביב בנדון ידידה דאילו ידע המקדיש שלימים עוד יצטרכו עניי עירו לזה ובלתו אין להם קיום והעמדה לא היה מקדיש אלא לת"ת שהעירו כדי שלא תחרב העיר שנתגדל בה והוא קבור שם והאדמה לא תשם. וה"ה שאם יש לשאר ת"ח הספקה ממקום אחר

ח. כינויו של רבי חיים בן ישראל בנבנשתי, רב ופוסק שחי בתורכיה בראשית המאה החמישית. חיבר שו"ת בעי חיי' על סדר הטורים וכנסת הגדולה' מאסף כל פסקי השו"ת מזמן הבית יוסף עד זמנו בשמונה חלקים.

ט. הרב החביב^ב הרביץ תורה בעיר טיריא בשנים ת"ג - תט"ו.

י. רבי יוסף קולון (מהר"ק) חי במאה הט"ו באיטליה.

יא. ערכין ו' ע"א.

ולאלו אין הספקה מותר לשנות. ומזה דן ג"כ בנדון ידידיה דמותר לשנות דחכמי צפת כבר יש להם הספקה ממקום אחר דמכל העולם מריצין להם נדריהם ונדבותיהם. משא"כ עיר תיריא הנז' שאין להם על מה להשען כי אם על אביהם שבשמים. שאם יש לחוש שימשך להם נזק מה שלא יהיה להם ישוב בעיר מותר לשנות. ומכל אלו הטעמים דן הרב לשנות הישיבה הנז' לעיר המקדיש וכתב בסוף תשובתו דכולהו טעמי תריצי וברירי אין לספק בהם כלל. ובסימן רכ"א כתוב הסכמת ראש יוסף למהר"י איסקאפה"ב מה שהסכים עמו בפסק דין הנז' וסמך שתי ידי ע"ליו וכתב דכל שיש סכנה בדבר אין משגיחין על הדין. ובסי' רכ"ב נשאל הרב שאלה מעין נדון זה והביא מ"ש בתשובה שני"ז ראשי פרקים ל' גם מה שחילק בתשובה הנז' לענין כל ספק שנסתפק בהקדש צדקה לעניים בפלוגתא דרבוותא ספקט להקל והמע"ה, דאף לחולקים ע"ז היינו דוקא היכא דאיכא לספוקי בעיקר ההקדש דאי אמרת דהוי חולין איכא ספק מוגבל בהקדש אבל היכא דלעולם הוי הקדש באופן דאין כאן איסור מעילה אלא להספק הוא אם יכולין לשנותו כ"ע מודו דהלכה כדברי המיקל ובכאן ביאר הרב שזכו חכמי צפת בקביעות הישיבה הנז' קרוב למ' שנה ואעפ"כ העלה דיכולים לשנותה. וכתב שכן נעשה מעשה ע"פ תורף דברי הרב וע"ש הדברים באורך.

הרי מבואר בדברי הרב דעדיפא מינה דיכולים לשנות הקדש ישן היכא דשייכי הטעמים אפילו מא"י לחו"ל ואצ"ל מא"י לא"י באותה העיר עצמה, ובפרט היכא דאית בהו תרתי לטיבותא עניי עירם ועניי א"י, ומה גם היכא דשייך טעם האומדנא הנז' אליבא דכ"ע כגון היכא דלא באתה ליד גבאי כמ"ש הרב הנז' בספרו שיירי כנה"ג דלא נחלקו הגדולים הנז' אלא היכא שכבר באת לידי גבאי אבל אם עדיין לא באת ליד גבאי גם הגדולים הנז' יודו. עוד כתב שם שאם היו קרובי עניים בשעת ההקדש יכולים לשנותה אליבא דכ"ע. גם כתב שם בתשובה הנז' בשם הרשד"ס"י דאם נתן רשות לממונים וגזברי ההקדש לעשות כטוב בעיניהם כ"ע מודו דיכולים לשנות ע"כ. וכבר נתבאר בדברי הרב דכל שלא באה לידי גבאי א"י אע"פ שהיא ביד הגבאים שבעיר לא מיקרי באת ליד גבאי ויכולים לשנותה. וחילוק זה כתבו בשם מהרש"ך ח"ב סימן ל"ח. ולפ"ז לא היה צריך לידחק הרב גינת ורדים במה שנתחבט בדברי הרא"ש הנז' עד שהוצרך לומר דדברי הרא"ש הנז' אינם הלכה לדעת מר"ן דקי"ל כותיה ולבסוף כתב דיש לקיים גזירת רבני פולוניא הנז' גם אליבא דהרא"ש דכל היכא דאיכא צורך מרובה גם הרא"ש יורם כמו שהביא מדברי מהר"ם אלאשקאר בתשובה סימן ע' שכ"ב בשם הרמב"ם יעו"ש הדברים באורך. ולפי האמור אתיא ככ"ע אף שאין שם צורך מרובה דע"כ לא קאמר הרא"ש הכי אלא היכא שבאת לידי גבאי הזוכה בשבילם דהו"ל כאילו באת לידם כמבואר מדברי הרא"ש שכתב אהך ברייתא דרשאינ בני העיר לעשות מקופה תמחוי וכו' היינו דוקא קופה ותמחוי שאם יחסר להם יגבו פעם אחרת. אבל אם אירע מקרה שגבו לצורך כסות או שבאו עניים הרבה וגבו לשמם לא ישנו ליתנו לדבר אחר ולא אפילו לצורך עניים אחרים עכ"ל. הא קמן דבבאת ליד גבאי עסקינן כמ"ש וגבו משום הכי אין יכולין לשנותה אפילו ממין המצוה הראשונה לפי שכבר זכו בהם העניים הראשונים שגבו לשמם דידן ביד העניים כמבואר במהרי"ק שורש הנז' משום דהוו כשלוחי דידהו וזכין לאדם שלא בפניו יעו"ש. ודוקא התם שאין לעניים הבאים לעיר גבאים אחרים הו"ל גבאי העיר כשלוחי דידהו. ושפיר משיב באו לידי גבאי משגבו להם. אבל בני א"י דאית להו גבאים אחרים זולת גזברי העיר דהיינו השלוחים ששולחים לקבץ על הגבאות לא חשיב באת לידי גבאי עד שתגיע ליד שלוחי דידהו. וא"כ בקדשים ישנים דמירי בהן כנדון הרב שהם ביד גזבר העיר ולא באו ליד שלוחי לארץ ישראל ועדיין לא זכו בהם וכיון דחשיבי כאילו לא באו ליד גבאי יכולים לשנותם גם אליבא דהרא"ש אע"ב דמפסידי פסידא דלא הדר. ואף אם דבר זה במחלוקת שנוי דאיכא מאן דפליג על הרש"ך בחילוק הנז', נקטינן כדברי המיקל כיון

יב. רבי יוסף בן שאול איסקאפה רב ור"מ באיזמיר במחצית הראשונה של המאה הי"ז. חיבר ספר 'ראש יוסף'.

יג. רבי שמואל די מדינה. חי בשאלוניקי במאה הטי"ו וחיבר שו"ת הרשד"ם.

שהם עדיין ברשות בני העיר והמע"ה כמבואר בדברי הרב החביב דכל היכא שהכל להקדש אלא המחלוקת הוא בשינוי כ"ע מודו דהלכה כדברי המיקל. וכל הטעמים הנאמרים באמת כאן נמצאו וכאן היו בנ"ד ביתר שאת כאשר יראה המעיין עין בעין וכבר נשאנו ונתננו בזה כל הצורך וכתבנו ע"ז פסק באורך אנן בעניותין כי ה' הטובה מילתא דארעא מדרשא חביבא לפי שלא הוצרכנו לו עתה שהוא דבר שאין צריך לדינא ודייני לא טרחנו בהעתקתו ובמה שרמזנו די לחכם ומבין מדעתו.

המורם מן האמור דאנן בדידן הדין הוא שאנו יכולים לחלוק כולל לעצמנו וליקח גם הישן כדרך שעשו גם האשכנזים אם יסכימו בכך אחינו אנשי גאולתנו דייני גולה כי להם משפט הגאולה, מכ"ש החדש מה שרגילין להתנדב לשליח כולל שעדיין לא בא לעולם דיש לנו בו דין קדימה ע"כ אדם ואנו זוכים בו מצד האומדנא הנז' אליבא דכ"ע, דע"כ לא נחלקו הגדולים הנז' אלא במה שכבר הופרש והוקדש אבל במה שרוצים להתנדב מכאן ולהבא מחדש כ"ע מודו דיש ליתן בו דין קדימה לקרוביו ועניי עירו, וראוי לעשות כן ע"פ התורה. ומה גם אם הם ג"כ עניי א"י הדריס בעיר שרגילים להתנדב להם דאית בהו עדיפות על כולם ובמה שמתנדבים להם יוצאים חובת הנדבה המוטלת עליהם. ומכאן אתה דן ג"כ למה שהביא מרן ב"י קודם זה סמוך ונראה מדין כשמצייל לקרוביו במעשר עני דמינה יליף לענין צדקה דאיכא מ"ד הכי ואיכא מ"ד הכי יעו"ש. דלא נחלקו אלא במי שכבר נדר. אבל במי שרוצה לידור מכאן ולהבא כ"ע מודו דמצוה לידור לקרוביו או לעניי עירו שיש להם דין קדימה מן התורה על כל אדם. ומה זה אם הם ג"כ עניי א"י דאית בהו פרט לטיבותא. ועוד דהתם מיירי בנודר צדקה עם בני העיר דאמרינן אדעתא דעניי העיר קא נדר. אבל בנודר צדקה לעצמו יכול ליתן אותה לכל אשר יחפוץ כמ"ש הפוסקים.

ומכ"ש היכא שעדיין לא נדר כנ"ד באופן דמן הדין יש לנו דין קדימה וזכייה בין בחדש בין בישן אפילו לחלוק כולל לעצמנו ואצ"ל לנדבה חדשה להחיות נפשנו דודאי דלא מצו לעכב על ידינו מלשאול צדקה מאחינו אף אם יהיה להם היזק לכולל כמו שאמרנו.

ביאורים והידושים בהלכות שמיטה ויובל להרמב"ם

פרק א

הלכה ו: אין מציתין את האור באישת הקנים מפני שהיא עבודת קרקע.

וכתב הרדב"ז ז"ל דפסק כת"ק בירושלמי פ"ד דשביעית. ומרן ז"ל בכ"מ כתב שהיא תוספתא (פ"ג ה"א), וירושלמי (פ"ד ה"ו). עו"כ שאישת הקנים היא מחיצת הקנים. ובספר דרך אמונה להגר"ח קניבסקי שליט"א כאן (ס"ק נ) כתב, דהיינו קנים הרבה שגדלים רצופים זה אצל זה, וכשרוצה לפנות המקום לזריעה מצית בהן האור ונשרפים, ונעשה המקום נקי לזריעה, וכיון שמכוין לתועלת הצמיחה אסור בשביעית. (חזו"א שביעית סימן י"ט סק"כ). אבל אם מצוי נחשים בחצרו ורוצה לשרוף הקוצים שעלו שם כדי שלא יבואו נחשים שם מותר. עכ"ל. וכתב בציון ההלכה שם (אות צ"ה) שכן הורה מרן החזו"א ע"ה, והביא ממכתבו של החזו"א ז"ל, עישוב בשביל נחשים במקומות שאין האילנות צריכין להאי עישוב, וכגון שהמקום רחוק מהאילנות, וכל העישוב הוא רק כדי שלא יבואו נחשים, אפשר להתיר, וכשאין המקום הוא עומד לזריעה. עכ"ל.

והנה מתחילה כתב להתיר כשרוצה שלא יבואו הנחשים, ולא התנה במקום שהאילנות א"צ לעישוב זה, ובמכתבו תלה בכך, וצ"ל דיש חילוק בין מצית שאין דרך עבודת הקרקע בכך כל כך, ובין עישוב שחותך העשבים המפריעים במעבר, שהיא מהמלאכות המובהקות של הקרקע, דבזה חמור טפי, וע"כ הגביל ההתר הזה רק כשהמקום רחוק מהאילנות, ושהמקום אינו עומד לזריעה.

ובזה יובן למה אמרו בתוספתא ובירושלמי אין מציתין וכו', מפני שהיא עבודת הקרקע. וכן הוא לשון הרמב"ם ז"ל. אלא משום שאינה מלאכת קרקע מובהקת, ע"כ הוצרכו לומר דגם זו אסורה, משום שהיא ג"כ נחשבת מלאכת קרקע, שבקנים כך היא הדרך. ועיין דרך אמונה שם (ס"ק נ"א) משם החזו"א, דבשבת היא תולדה דזורעיד, ולכן אסורה כאן מדרבנן. ע"ש.

יד. הגהה כ"י: לא מובן למה זורע, ובירושלמי שבת פ"ז ה"ב דף מ"ז ע"ב המצית את האור [בחישה] הקנים חייב משום חורש. ואולי גם כאן יש לגרוס תולדה דחורש. שמ"ע.

וידדי הרה"ג רבי דוד אביטאן שליט"א כתב על זה, יש שכתבו שהוא פלוגתא דאמוראי בבבלי בריש מו"ק, מנכש משום מאי כו' והכס"מ הל' שבת פ"ח ה"ב כתב: "ואפשר שרבינו מפרש דתרי גווני מנכש הו', והוא דמו"ק הוי משום זורע, דהיינו שעוקר העשבים רעים, והוא סבה שיצמחו ביותר העשבים הטובים, והאי הוא דהוי תולדת זורע, ומנכש דנקט רבינו הכא היינו שחפור בעיקרי האילנות, האי הוא דהוי תולדת חורש. ומ"מ יש לתמוה למה השמיט רבינו מנכש דמו"ק". עכ"ל.

חידושים בהלכות שמיטה ויובל להרמב"ם | מאמרים ותשובות

עוד כתב בציון ההלכה שם (אות צ"ה) שבתורת השביעית כתב בשם מו"ח שליט"א, דאסור לנכש עשבי בר מהגינה, אבל אם כונתו רק ליפות הגינה, או למנוע שרפות וכדו', ואין כונתם לתועלת הצמחים, מותר לכסות עשבי בר ביריעת פלסטיק אטומה כדי לחונקו. עו"כ גדר חי הגדל פרא אסור לגוזמו, אפי' שכונתו רק לשפר הנוי, ואינו מתכוין לתועלת השיח לחזקו, או לעודד צימוח ענפים חדשים. עכ"ל. ואפשר דהוא הדין דמותר לרסס על העשבים חומר מיוחד שגורם ליבשם, כל שעושה כן לצורך הברחת נחשים ושרצים, או למנוע שריפות. שבודאי שמה שהתיר על ידי יריעת פלסטיק אטומה, הוא משום שמשנה מדרך העבודה, וריסוס נמי הוי שינוי גדול ופשוט.

וצ"ע במה שהתיר הגאון שליט"א לחונקו ע"י גילון אטום גם בשביל ליפות הגינה, דיש מקום לומר שהיא עבודת קרקע, דהעבודות נעשות גם כדי להצמיח וגם כדי ליפות גינות. ומוכרחים לומר דכיון שאינו עושה כדרך עושי מלאכת הקרקע, רק ע"י כיסוי כהנ"ל שרי גם לצורך נוי, אבל ע"י ניכוש ועישוב יודה לאיסור. וידידי הרה"ג ר"ד אביטן נר"ו כתב לי שראה בספר משפטי ארץ פרק ד', שמציין כמה פעמים שדעת הגריש"א (שליט"א) שטיפול למניעת הפסד הנוי בצמח העומד לנוי, כמוהו כטיפול למניעת נזק ואוקומי אילנא, כיון שכל התועלת מהצמח הזה הוא הנוי.

ואולי במקום שזה רחוק מן האילנות, וגם שאין המקום ההוא עומד לזריעה, אפשר שמותר גם ע"י ניכוש ועישוב במעדר, ועדיין צ"ע, דאפשר שלא התיר החזו"א ע"ה אלא מפני שלא יתאספו שם נחשים, אבל לצורך נוי הגינה אפשר דאין להתיר ע"י עישוב במעדר. וצריך עוד להתישב בזה. ועכ"פ כשיש בזה אוקומי אילנא יש להקל.

וראיתי בשבת הארץ בפ"א ה"ו, (הערה 1) שכתב וז"ל, ועיין כס"מ פ"א ה"ו ד"ה (אין מציתין) ופאת השלחן (סימן כ' בית ישראל ס"ק י"ז) שכתבו בדעת הרמב"ם שאסור להצית האור בקנים, כדי לסלק אישות ועכברים. עכ"ל. והוא פלא, דלמה יאסר סילוק המזיקים, וגם שאין זה כתוב בכס"מ. ובשבת הארץ שם כתב וז"ל, י"א שמציתין אור במקום שהשרצים המזיקין את השדות הנקראים אישות נימצאים שם, כדי לכלותם. וכתבו שם (הערה 6) שמקורו בפאת השלחן (סימן כ' בית ישראל ס"ק י"ז) עפ"י הראשונים במו"ק (ו' ע"ב). ולא הזכיר חולק בדבר. והוא סותר למ"ש בהערה 1 הנ"ל. ואע"ג דכונת הכותב שהרב פאה"ש לומד בדעת הרמב"ם לאסור בהצתת מקום העכברים, ושאר הראשונים מתירים, מ"מ בכס"מ איננו, רק טעו בדברי פאה"ש.

ועינתי קעת בפאה"ש שם, וראיתי שכתב שם דאישות לאו היינו מחיצת הקנים, אלא תנשמת או חולדה שאין לה עינים, וכתב שהרמב"ם לא גורס במשנה (מו"ק ו' ע"ב) דתנן צדין את האישות ואת העכברים משדה האילן ומשדה הלבן כדרכו במועד ובשביעית, והוא לא גורס בה שביעית, עכ"פ נראה דלא בא לאסור להרמב"ם. אך עדיין צ"ע היטב בזה בס"ד.

שו"ר בפאה"ש (עמוד ל"ח אות י"ט) שם, וז"ל אישות (היא בריה שאין לה עינים והיא תנשמת) ועכברים שמפסידים בשדה אילן, מותר לצודן כדרךן בשביעית, שחופר גומא ותולין בה מצודה, ואפי' בשדה לבן הסמוך לשדה אילן מותר לצודן כדרכו, שיוצאין ממנה ומפסידים האילן. ואם אינה סמוכה לשדה האילן, אין צדין אותה אלא ע"י שינוי, שנועץ שפוד בארץ ומנענעו לכאן ולכאן עד שנעשית גומא ותולה בה המצודה. וי"א שבשדה לבן הסמוכה לשדה אילן אסור אפי' ע"י שינוי. וסברא ראשונה עיקר (גמ' מו"ק ו' ע"ב, ר"ף ור"ף ורש"י ותוס' וטו"ש ע"א ח"ט תקל"ז סעי' י' ע"ש). עכ"ל. ומשמע מדבריו שלומד בדעת הרמב"ם כהי"א, וגם לזה אינו אוסר אלא מחלק בין שדה לבן הסמוכה לשדה אילן ובין אינה סמוכה, ומשמע דבשדה אילן גופיה מותר לכו"ע, וק"ו בחשש נחשים וכדו'. וצ"ע בא"ח סי' תקל"ז ס"ז.

וצריכים לומר דתלוי באיזה מקום מעשב, אם זה בין האילנות או בין גידולים אחרים, דעקירת העשבים, אהני לאילנות או לשאר הגידולים להצמיחם, בזה הוא דהוי תולדה דזורע, אבל בשדה ריקה שעומדת לזריעה בזה חייב משום חורש. ועוד חזון לועד א"י"ה.

מאמרים ותשובות | חידושים בהלכות שמיטה ויובל להרמב"ם

ומפשטות דברי הרמב"ם ז"ל לא נראה כלל כדרך זו, שהרי כתב אין מציתין את האור באישת הקנים, מפני שהיא עבודת קרקע. וכבר דקדקתי מזה, דהטעם הוא שזו עבודת קרקע ובשבת חשיבא תולדת זורע או חורש, ע"כ אפי' בשביעית שאין איסור תורה אלא בב' התולדות הכתובות ברמב"ם שם (פ"א ה"ב), מ"מ אסור מדרבנן, וממילא נלמד דהמצית כדי לבער נחשים ושרצים, שאין זו עבודת הקרקע אלא לצורך קרקע, שרי, וכמו שכן כתב מרן החזו"א בפשיטות, וכנ"ל. ועיין תוס' ד"ה צדין (במו"ק ו' ע"ב), שכתבו וי"ל דודאי צריך למישקל אבנים מתוך שדהו כשמפנה האישות, ע"ש, דמשמע דאפילו הכי מתירין בשביעית.

וזו הסיבה שכתב בשבת הארץ להתיר, ולא הזכיר מי שחולק בזה. ומ"ש כן בשם י"א, אולי משום שזה לא מפורש ברמב"ם ושאר ראשונים.

עוד כתב בשבת הארץ שם על הצתת קנים וז"ל, י"א שאסור להצית האור באישת הקנים, גם כשאינו מתכוין בשביל עבודת הקרקע שתתפיה ותהיה מוכנה לזריעה, אלא שהוא מתכוין כדי שיתגדלו הקנים הנשארים בריוח יותר, והוא עבודת אילן. עכ"ל. ועיין שם (הערה ז) שהזכיר דעת האחרונים שאסרו בזה.

ולכאורה הוא פשוט, וגם בזה נראה דמה שכתב כן בשם י"א מפני שלא פורש דין זה ברמב"ם והפוסקים המפורסמים, דלא מסתבר שיקלו בזה, דאם זה לצורך שאר הקנים שיתעבו, הרי זו מלאכת קרקע רגילה, והוא בכלל מה שכתב הרמב"ם מפני שהיא עבודת קרקע, ובפרט שהרמב"ם ז"ל לא כתב שעשה כן לזריעה וכדו', רק סתם וכתב לאסור ותלה האסור בזה שהוא עבודת קרקע, ומשמע דכל שהוא עבודת קרקע אסור, וא"כ כל שמעביר הקנים בשביל עבודת קרקע אסור, ומה לי אם העבודה היא לנקות הקרקע כדי לזרוע בה תבואה וקטניות, או שעושה כן כדי לדלל הקנים ועי"כ יתחזקו הקנים הנותרים והיו חשובים וחזקים, בשביל לארוג מהם מחצלות סלים וכו', והרי זה דרך מלאכה, שכן גם בפירות מדללים כדי שיצאו פירות גדולים ויפים, וזה מה שכתב מפני שהיא עבודת קרקע.

והלום ראיתי בתורת השביעית (עמוד ס"ב הלכה ז') בתורת ציון שם, וז"ל, ואין מציתין וכו', איתא בירושלמי (פ"ד דשביעית ה"ד) אין מציתין את האור באישת קנים מפני שהיא עבודה, רשב"ג מתיר, ופסק רבינו כת"ק.

ובתוספתא (פ"ג ה"י) איתא הנוסח, ואין מדלין את הקנים בחיצות הקנים, מפני שהיא מלאכתן, ר"ל מקום שגדלים בו קנים סמוכים זל"ז, כמו חוצת הקנים, אין מדלין, לשון מדל, שעוקר אחד ומניח שנים, והוא תיקון הנותרים שיגדלו בריוח, הלכך זוהי מלאכתן. ורבינו גורס כנוסח שבירושלמי, והיינו כשיש הרבה קנים תכופים זה בזה נקרא אישת הקנים, שהן כאגודה ואינם יכולים להתגדל, ומציתין את האור למעט כדי שהנשארים יתגדלו ויתעבו, ואין עושים כן בשביעית מפני שהיא עבודה, וכו'. עכ"ל.

ולפי"ז הוא חיזוק גדול למה שכתבתי בעניותי, דגם הרמב"ם יודה בזה ואין מי שיחלוק בזה, דמה לי לצורך זרעים שרוצה לזרוע, או לצורך הקנים שמשאיר, והוא ז"ל פ"י דגם מה שאסרו הוא לא משום שרוצה לזרוע, אלא לצורך הקנים הנותרים שיגדלו ויתרבו, רק יש שמדלל, ויש ששורף, והכל ענין אחד הוא, ופשוט.

עוד כתב שם: ועוד אפשר לפרש שמציתין אותם לבער אותם, שלא יעכבו המחרישה, ואסור לעשות כך משום דהוי כמו חורש, כמבואר בירושלמי בשבת (פ"ז ה"ב) וז"ל, המצית את האור בחרישת הקנים, ובאגד תמרים וכו', חייב משום חורש. ע"ש. וצ"ל דהתם ע"י הקנים שעומדים בשדה מעכבים את המחרישה, ומציתים בהם אור לבערם מן השדה כדי שהמחרישה תוכל לעבור, כמו

חידושים בהלכות שמיטה ויובל להרמב"ם | מאמרים ותשובות

שמפרש קרבן עדה. ע"ש. כדמסיק הירושלמי התם וז"ל, כל דבר שהוא להניית הקרקע חייב משום חורש. ע"ש. וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב מפני שהיא עבודת קרקע, משמע שהוא מפרש דמבעירין את הקנים שלא יעכבו המחרישה, והו"ל להניית הקרקע, הילכך כתב עבודת הקרקע, דאי משום שיתגדלו ויתעבו הנשאים, הו"ל לומר עבודת אילן, ולא עבודת קרקע. עכ"ל. (וע"ש עוד מ"ש בשם הרש"ם).

ומ"ש הרב ז"ל דחייב משום חורש, הוא רק בשבת, אבל לגבי שביעית בודאי שלא שייך לחייבו משום חורש, שהרי גם חורש גופו אינו אלא מדרבנן, (עיי' מ"ש בזה לעיל בפרק זה ה"ד. ונדפס בכרם שלמה ח"ב עמוד פג), וק"ו שאין חיוב בתולדה, דלא אסרו אלא שתי התולדות, כמבואר ברמב"ם ז"ל (פ"א ה"ב), אלא כונתו דכאן בשביעית מיהא יש איסור דרבנן. וכבר הוכחתי לעיל (בהלכה ד' שם, נדפס בכרם שלמה ח"ב, בחר"ב על הרמב"ם ז"ל) דכל המלאכות הללו פשוט שאינן אלא דרבנן, וכן מבואר בדברי החזו"א שהזכרתי לעיל, ופשוט.

אך מ"ש הרב ז"ל, וכ"נ מלשון הרמב"ם שכתב מפני שהיא עבודת קרקע וכו'. אחר המחילה כראוי למעלתו הגדולה, אין הכרח לזה, אלא י"ל דכונת הרמב"ם פשוטה לפניה, דמבערם כדי להכין השדה לזריעה, ובודאי שהיא עבודת קרקע. אלא דה"ה נמי דאפשר לפרש בדבריו ג"כ דקאי גם על עיכוב המחרישה, אלא דלסוברים שחרישה בשביעית היא דרבנן, אולי בכה"ג שאינו חורש ממש אלא מסיר את המעכב לחורש את שדהו, כל כהאי גוונא אפשר שגם איסור אין בה משום חרישה. וצ"ע.

גם מ"ש דאי משום שיתגדלו ויתעבו הו"ל לומר עבודת האילן. גם בזה אינו מוכרח, דהקרקע כולל האילן, ועיקר הכונה היא שגם זה מהמלאכות הנהוגות בגידולי קרקע בין אילן ובין שאר ירקות.

עוד ראיתי לו שם שהביא דברי פאת השלחן דמפרש באישות היינו בריה שאין לה עינים, כמ"ש במו"ק (ו' ע"ב), דתנן צדין את האישות ואת העכברים משדה האילן ומשדה הלבן כדרכו, במועד ובשביעית, ור' יהודה אומר משדה אילן כדרכו, ומשדה הלבן שלא כדרכו, ובגמ' מאי אישות תנשמת, בריה שאין לה עינים, שמפסידים השדה וכו'. והרב ז"ל התמ'ה התמ'ה על פאה"ש דלפי זה אמאי אין מציתין, הא התם במתני' לכ"ע צדין בשביעית בשדה אילן כדרכו, משום דמפסידין האילנות, דכתב רש"י ורבינו בפירושו. ע"ש. וא"כ איך יתכן לאסור להצית אור בקנים שבהם חורי האישות.

והנה מ"ש התוי"ט (הביאו פאה"ש שם), דרבינו לא גריס במשנה דצדין את האישות בשביעית, מדלא הביא את זה בהל' שמיטה. ולפי מ"ש פאה"ש, (דמפרש אין מציתין שכתב הר"מ ז"ל, היינו שאין מבערים האישות שהם תנשמת) הא כתב רבינו להדיא להיפך, שאסור, ואין לחלק בין צדין למציתין, דהר"ן מפרש דלסתור חוריהם צריך חפירה, והתוס' במו"ק שם (ד"ה צדין) כתבו תימא מאי קמ"ל בשביעית, והלא אין זו עבודת קרקע ומ"ט דר"י דאסר כדרכו, וי"ל דודאי צריך לסקל אבנים מתוך שדהו כשמפנה האישות, ותנן בשביעית (פ"א) המסקל שדהו. וע"ש עוד.

והסיק דמחזורת דכונת רבינו כמ"ש לעיל, דמציתין הקנים שלא יעכבו המחרישה, ואסור משום עבודת הקרקע, כדאיתא בב"ב (נד ע"ב) האי מאן דאתקיל תיקלא אדעתא דארעא קני. וכתב הרשב"ם, מסיר המכשולות ומשוה פני הקרקע שתהא חלקה, ולא תכשל המחרישה ותשבר, קני דדמי לחורש וכו'. עכ"ל. ושמתחית על שכיוונתי לאמת, שא"א לנו לומר בדעת הרמב"ם ז"ל שהוא אוסר לשרוף עכברים ותנשמות וכו', שמשחיתים את האילנות. והוא ז"ל הביא נימוקים אחרים לדחות פ' זה. והצד השווה דזה פשוט שגם להרמב"ם מותר לשרוף השרצים המשחיתים, ולהציל עצים וכו', ואין זו עבודת קרקע כלל.

מאמרים ותשובות | חידושים בהלכות שמיטה ויובל להרמב"ם

עו"כ בסוף דבריו ז"ל, דמ"ש התוי"ט דרבינו לא גורס שביעית במשנה דצדין, כבר עמד ע"ז בעל מעשה רקח, והעיר ממ"ש רבינו בהל' שמיטה (פ"א ה"ד), כיצד החופר או החורש לצורך קרקע וכו', משמע דשלא לצורך קרקע כלל כגון לצוד את האישות והעכברים שרי. ע"ש. עכ"ל.

אלא דמה שהביא מרשב"ם בב"ב שם, י"ל דרק לענין שבת וכדו' דכל התולדות אסורות מה"ת, הוא דאמרו כן, אבל שביעית דיניה שונים וכנ"ל. ומ"מ אם שורף כדי לזרוע, או להגדיל שאר קנים ודאי אסור מדרבנן, אבל אם שורף הקנים בשביל המחרישה עדיין צ"ע.

הגאון רבי
שניאור ז. רווח
שליט"א

רב קהילת 'משכן התורה' אלעד
וראש המכון למצוות התלויות בארץ

דיני נצרים היוצאים בעץ האוכמניות

ערב ראש חודש תמוז תש"פ

לכבוד

מו"ר ועט"ר הגאון הגדול

רבינו שלמה משה עמאר שליט"א

הראשון לציון והרב הראשי לירושלים ת"ו
השלום והברכה, ויהי"ר שלא יעדי מינן זיויה ויקריה
עד ביאת גוא"צ ועד בכלל.

במאי דבדיק לן מו"ר שליט"א, אודות מה שנשלח לעיונו מאת מנהל המח' למצוות התלויות בארץ ברבנות ירושלים על צמח האוכמניות שיש להם אישור שעברו שנות ערלה, אולם המלצתו שלא לאשר לשווק בירושלים, לאחר שהוא היה בשטח וראה שם נצרים העולים מן האדמה, וממילא גם אם מנו שנות ערלה לעץ, מכל מקום יש למנות ערלה לנצרים החדשים היוצאים מן האדמה, וממילא חייב על כך פיקוח מיוחד. וביקש ממני לחוות את דעתי העניה בזה.

ובכן, הנה בספרי שו"ת חלקת השדה בכרך ג (ערלה ס"א) כתבתי לגבי צמח האוסנה והפטל ודנתי שם לגבי סוגיית הנצרים העולים מן השורש באדמה, מצוואר השורש, ומן הגזע. ושם כתבתי שלמעשה כיון ששם השורשים רובם ככולם עולים מתחת פני האדמה, ממילא אי ס"ל כדעת הרא"ש שמתחשבים גם בעולה מן השורש, וממילא לאחר ג פעמים שעלה מן השורש, יוצא מערלה, ועד אז יהיה אסור, ולכן לדבריו הבננה ודומיה הם עץ. אולם להלכה אחר דקיי"ל כדעת הגאונים אם כן גם אם עולה מן השורש עדיין חשוב כהדר פארי משרשיו, וממילא הבננה ודומיה אין דינם כעץ, וכיון שמדי שנה השיח נותן פרי ונובל, ובשנה הבאה יוצא חדש הגם שהוא מאותו שורש, מכל מקום אינו חשוב כאותו עץ, אלא חדש, ואין דינו כשאר עצים וברכתו היא אדמה, ודינו כשאר ירקות שנותנים מידי שנה ומתים. ולכן כתבתי שצמח האסנה כיון שלעולם איננו נותן יותר משנה, וזה שהבא אחריו יוצא מן השורש אין מתחשבים בזה. והגם שלעיתים יותר נדירות היציאות החדשות בצמח זה יוצאים מצוואר השורש ולא מן השורש, לענ"ד זה לא טענה גם מחמת שאזלינן בתר רובא, וגם שלמעשה זיל בתר טעמא, שהנה כבר כתבתי באריכות בכמה מקומות ראה בעץ השדה פרק

רביעי, ובתשובה בחלקת השדה שם, על טעמו וסברתו של הרדב"ז על צמח שנותן פרי תוך שנתו, נמצא בכלל הסברא העיקרית שזה חוזקו של הגזע, וכיון שנותן תוך שנתו לא הספיק הגזע להתחזק, שלכן באילן הוא זקוק לכמה שנים של התחזקות עד אשר יתן פירות, אולם אז יתן ויוסיף ויאריך ימים והעץ חזק וראוי לעשות ממנו כל מה שצריך, ומאידך גזע חלול, או שאינו נותן פירות כמה שנים, או ק"ו גזע שמתנוון, איננו בכלל אילן, וממילא הפטל שלעולם הענף שנותן פרי לא נותן שנה שנייה עד שיתנוון או ייגזם ע"י החקלאי, ואז הצמח החדש שיוצא בד"כ מן השורש או לעיתים מצוואר השורש יתן את היבול פעם נוספת, מראה שיש לצמח זה תכונות של ירק ולא של אילן שגזעו אינו מחליף. ולכן הלכה למעשה נראה ברור שלצמח הפטל יש דין של ירק ולא של אילן.

ועוד הבאתי שם מדברי הפוסקים, ומדברי הרדב"ז לענין קני סוכר, כמבואר שם. והוספתי שראיתי מי שהשווה דין זה לדין נצרים היוצאים באילן מתחת פני האדמה, שמונה להם שנות ערלה (י"א מדאורייתא וי"א רק מפני מראית העין), ואם יוצא מעל פני האדמה כגון מצוואר השורש שהוא גלוי, אינו נחשב אלא כענף חדש, והשוו את הדברים. ולענ"ד יש חילוק גדול שכאשר על אילן שהוא ודאי אילן, וכגון עץ הרימון, דנים על הנצרים שלו, שם יש לתלות מהיכן הם יוצאים, אך עצם האילן הוא קיים וגזעו לעד קיימים. אך כאשר אנו באים לדון על עץ אם הוא ירק או אילן, כמו בנידו"ד ואנו רואים שהגזע לא קיים ומייד לאחר היבול הוא מתייבש, ולא יתן יבול פעם נוספת אלא מיציאה חדשה היוצאת מן השורש או מצוואר השורש, בכה"ג, אין לו כלל סימני עץ, אלא אדרבה תכונותיו כשל ירק הם. וכפי שביארנו לעיל לאחר שקיי"ל כהגאונים ששורש איננו סימן לאילן אף שהוא מתקיים, ממילא א"א למנות לו שנות ערלה, ולענפים א"א כי אינם מגיעים לשלש שנים, אשר על כן צמח זה יאסר עולמית לדעת הגאונים וזה א"א, אלא אם כן יצא שנה אחר שנה דווקא מצוואר השורש, וזה דחוק במציאות, וגם רחוק מסברא שצמח עם תכונות כאלו של ירק ייחשב לאילן, ובוודאי הוא נמצא בכלל של הגאונים שאם הדר פארי מוורשיו הוי מין ירק. וכן העיקר הלכה למעשה.

הנה אם כן לפי"ז, צמח האוכמניות, שברור שדינו כאילן, וכתבר כתבתי בתשובה אחרת [למעלת ידידי הרה"ג רבי נתן שוהם שליט"א], על אוכמניות, ושם תיארתי את הצמח שיש בו כל סימני עץ קיימים, אין גזעו מחליף. את פריו נותן מזריעה בגרעין לאחר כשנתיים ימים. אינו יורד באיכות. נותן פריו גם לאחר השנה החמישית. [להוציא ספק אחד שיש לי לגביו והוא שיש בגזעו ליבה שלאחר בגרות וייבוש, היא חלולה, אלא שלמעשה אין טעם זה ברור כלל להלכה וכמו שביארתי בכמה מקומות, וגם כאן המציאות לא ברורה לגמרי כי ראיתי דברים שונים. ועוד אציין שכעת יובאו כמה זנים חדשים שנמצאים כעת בבדיקות ובחלק מהזנים יש איפיון קצת שונה, שיכול בהחלט להיות שונה, ולכשיתקבלו הנתונים, נוכל לדווח הלכה למעשה].

אם כן שדין עץ ודאי יש לאוכמניות, עלינו ליתן את הדעת על המציאות המתרחשת לעינינו כאשר צמח האם דרכו לפתח גבעולים תת קרקעיים 'קני שורש' ומאפשרים לצמח ליצור רשת של 'קני שורש' כלומר לשבש את הצמח. ומכיון שהוא מתרבה מתחת פני האדמה, על כל ענף כזה היוצא מן הקרקע צריך למנות לו שנות ערלה. ואמנם יש גם ענפים היוצאים בתחתית העץ, שלהם אין צורך למנות שנות ערלה, ויש לעיתים שהוא נראה מכוסה, אך הוא לא מכוסה באמת, כיון שמקורו הוא מעל פני האדמה, רק שלעיתים החקלאים מכסים בחומר דשן, שנראה כאילו הוא מתחת פני האדמה, ובמטעים גדולים כגון ברימונים ועוד, מצוי שהחקלאי עובר עם טרקטור ודוחף את האדמה לכיון העץ ומקום היציאה שהיה גלוי מעל פני האדמה מתכסה, ובאמת אין דינו כיוצא מתחת פני הקרקע, אלא אם כן שוב יצא ענף חדש מתחת אותו מקום וכ"ז כמו שביארתי בספרי עץ השדה פ"ו סעי' ט. אולם בנידו"ד שדרכם של הענפים בודאי לצאת מתחת פני הקרקע שאינו רואה את פני חמה, דינם כיוצא מן השורשים שחייבים למנות לו שנות ערלה מחדש.

דיני נצרים היוצאים בעץ האוכמניות | מאמרים ותשובות

ודין היוצא מן השורשים לגבי ערלה התבאר בגמ' בב"מ (ק"ט ע"א), "ותנן נמי גבי ערלה כה"ג, היוצא מן הגזע ומן השרשים חייב בערלה, דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר מן הגזע פטור ומן השרשים חייב" עכ"ל הגמרא. ובתוספתא (ערלה פ"א ה"ד) מובא שר' יהודה אמר להיפך: "העולה בין מן הגזע בין מן השרשים חייב, ר' יהודה אומר העולה מן הגזע חייב, מן השרשים פטור", וראה בנו"כ על התוספתא שם שהבינו שיש לגרוס להיפך וכדברי הבבלי. ועוד גירסא מצינו בשיטמ"ק בב"מ שם בשם הרמב"ן והראב"ד וכ"כ האור זרוע, (ערלה אות שכ"ו), שלר"מ היוצא בין מן הגזע בין מן השרשים פטור, שהרי יצא מאילן שעברו עליו שני ערלה. ולהלכה פסק הרמב"ם (פ"י ממעש"ש הי"ט): "ואילן היוצא מן הגזע פטור מן הערלה, מן השרשים חייב בערלה". הרי דפסק כגירסת הבבלי וכדעת ר' יהודה [וראה בכס"מ שם שלרמב"ם היתה גירסא אחרת בברייתא]. אכן ביראים (ס"ו קפד) הביא רק את דעת ר"מ שמחייב גם ביוצא מהגזע, ונראה שפסק כמותו. [וראה מש"כ בדרך אמונה שם בביאה"ל ד"ה מן השרשים בסו"ד].

והיכי דמי עולה מן השורשים, קיי"ל בגמ' בבא בתרא (דף פב ע"א): היכי דמי מן הגזע, והיכי דמי מן השרשים, אמר ר' יוחנן כל שרואה פני חמה זהו מן הגזע וכו' עכ"ל הגמ'. והגם ששם נאמרה ההגדרה לענין דיני ממונות, כבר כתב רש"י במקו"א (ב"מ דף ק"ט ע"א בד"ה ואילן היוצא מן הגזע) שהוא הדין גם לענין ערלה, וכן משמע בגמ' בב"מ שם, שכתבה שצריכי לאשמועין דין זה גם בדיני ממונות וגם בערלה, ומוכרח שדיניהם שווים. וכן כתב להלכה בספר הערוך והב"ד האו"ז בהל' ערלה אות שכו. וכך ביאר הכסף משנה על הרמב"ם בהל' מעש"ש (פ"י הי"ט) [וכד תידוק בלשונם של הראשונים תראה שכל שנמצא תחת לקרקע חשיב שורש ואפילו צורת גזע יש לו, וכל מה שלמעלה מן הקרקע נחשב גזע, הגם שיש לו צורת שורש]. ועיקר דין זה אינו נסתר מהאי דינא של אילן שנגמם עד גובה הקרקע שמונה לו שנות ערלה מחדש כמבואר ברמב"ם (מעש"ש פ"י הי"ג) ובשו"ע (ס' רצד סע"י יח) הגם שרואה פני חמה, וכמבואר בד"א על הרמ' שם שביוצא מן השורש הוא חייב מדאורייתא ובנגמם חיובו מדרבנן משום מראית העין, וכ"כ בקה"י זרעים ח"ב ס' כב, והוכיח כך מהגמ' בב"מ שם שהשוותה את דין ערלה לדיני ממונות שחיובו מעיקר הדין, וכן משמע מדברי החזו"א ערלה ס' יב ס"ק ח. אלא שהבאנו שם מד"א שהביא את הרשב"א בתשובה ח"ג ס' רלו שכתב שגם כאן בנידו"ד חיובו אינו מדאורייתא אלא משום מראית העין, וע"כ צ"ל דמ"מ בענף שיוצא מן הגזע לא חששו למראית העין אא"כ מוסתר, ועי"ש בד"א עוד מה שהרחיב בזה. ועל דעת הרשב"א עי' מה שכתב בקה"י שם שלא ברור למה התכוין הרשב"א, אולם במכתב מבעל הקה"י שנדפס בקובץ דרך כוכב מיעקב ח"ג נראה שכן הסכים שזו דעת הרשב"א, עי"ש.

אלא שמרן השו"ע השמיט בהל' ערלה האי דינא של היוצא מן השורשים, ובספר כרם ציון (תשמ"ג בפסקי הל' ערלה בדברי הגרא"ד רוזנטל בח"ב ס"ב) רצה לדקדק מכאן שדעת השו"ע שהיוצא משרשו פטור מערלה. אולם כבר דחה הדברים מרן הגרשז"א במנח"ש (ח"א ס' ע"א אות ח) וחילק בין אילן שדרכו בכך כגון הבננה לבין ענף היוצא מן השורש, וראה עוד בעץ השדה פ"ו הערה 6 מש"כ בזה. ועל הא שמרן לא הביא זאת להלכה כבר העיר מהר"י פיק בקונטרס אומר השכחה (אות ד), ונראה שטעמו הוא משום דכבר שנה זאת בסעיף י"ח לגבי אילן שנקצץ, ושם פסק דאם נשאר מן האילן אפילו כל שהוא מעל הארץ פטור מערלה, אך אם לא נשאר ממנו מעל הארץ חייב בערלה. ולפי"ז אף בענף היוצא מן האילן הדין כן שכאשר יצא הוא מן הגזע, הרי שיצא מחלק באילן שהוא על פני הארץ ואז נחשב הוא כחלק מן האילן, שאם עברו עליו שני ערלה ממשיך הוא לעמוד בפטור שלו, אבל אם יצא מן השרשים חייב בערלה, שגם האילן עצמו אם נקצץ ויצא מן השרשים חייב בערלה שהרי נחשב כאילן חדש, וכ"כ בס' יד שאול (רצ"ד ס"ט), וכן ביארו את דעת השו"ע החסדי דוד (על התוספתא שם) ובתועפות ראם (על היראים שם).

הנה אם כן שלהלכה העולה מן השורש יש למנות לו שנות ערלה, קיימים כמה בעיות בצמח האוכמניות, והראשון שבהם הוא תחילת גידולו במשתלה כאשר לאחר שתילה של ייחור אחד בעודו בתהליך ההתפתחות עולה מן השורש ענף חדש, וכל שיצאו באותה שנת גידול נוחא, אולם בלא"ה ימנו לעץ שנות ערלה מן השתילה הראשונה, ובעוד שיש ענף נוסף שיש להמתין לו שנה נוספת. השתיל יגיע מן המשתלה ויתחשבו בו כ'דו שנתי' וגם אצל המגדל תחזור תופעה זו, ואף אם יורידו את כל פירות הערלה וימשיכו וימתינו לשנה רביעית, בפועל חלק מן הענפים טרם עברו עליהם שנות הערלה, וקשה מאד לשלוט בזה.

ובאמת בתאריך יא מנ"א תשע"ט כתב לי רב קונצרן תנובה הרב זאב ויטמן שליט"א 'לאחרונה יצא לי לדבר עם איש רציני שמגדל אוכמניות והוא אמר לי שאין לו ספק שזה עץ וחייב בערלה אבל מצד שני הוא חושב שיש מקום להתיר את החזירים שגדלים צמודים לגזע וברור שהם מהגזע וללא התרת החזירים אכן תהיה בעיה גדולה מאוד וגם אין אפשרות לפקח על כך' והשבתי לו שהבעיה מוכרת וצריך לפקח ולהוריד את הענפים הללו לבל יהיו ספיקות, כלומר עם זמן של תחלופת השנה לענין ערלה, יש לעבור על העציצים, ולסמן בסרט את הענפים, שלגביהם נמשיך למנות ערלה, וכל אשר יצמח בהמשך יש להסירו לחלוטין. ועל כך השיב לי, שאם נוריד את החזירים כל שנה מהר מאוד לא יהיה פרי ואם תשאיר תצטרך לסמן כל אחד מאיזו שנה זו. לא מאמין שמשגיחים יוכלו להשתלט על כך כי כפי שראיתי זה ממש סבוך. ועל כך השבתי לו שבלא"ה מטעי האוכמניות מתחדשים על פי רוב כל 7 שנים, ולכן הדבר בהחלט אפשרי. ויש לזכור שרצון החקלאים הוא להסיר ענפים אלו, כדי לחזק את המרכזי שימשיך לתת את פירותיו, תוך ידיעה שהצמח לא יחזיק שנים רבות ויצטרכו לחדשו, מכל מקום את שנות ההגבה עוברים עם צמח חזק יותר ומניב יותר.

ואבאר את דברי מעט לגבי צמח זה, הנה בעולם גם בחלקו הדרומי וגם הצפוני של העולם יש זנים רבים של פרי זה. צמח זה תחילתו במשתלה ובמיכל קטן שם הוא גדל כגזע אחד בלבד, ובזמן זה הוא בונה בעיקר את הצמח כלפי מעלה, והוא בונה את המסה של השורש, וכל עוד שהמסה של השורש איננו בנוי היטב, אין עדיין עיניים חייקיות שמהם עתידים לצאת הענפים החדשים. השהיה במיכל הקטן ובמשתלה הוא בין 8-9 חודשים, ואז הוא מועבר לשטח הגידול, או למיכל ענק במצע מנותק או לשתילה באדמה. כחצי שנה לאחר שהוא מגיע לתחנה הסופית שלו, מסת השורש מגיע לבניה המושלמת שלה, ואז פורצים הענפים החדשים מתחת פני האדמה. חשוב לציין כי גם לו יצויר שבמשתלה יפרוץ ענף חדש, הוא יוסר מיד על ידי השתלן שמעוניין לחזק את הגזע המרכזי שיצבור כח ויבנה כלפי מעלה כיאות ולא יילקח מכוחו. במדינות בחו"ל נותנים להם להתפרץ כך שלמעשה כל העת מתחדש המטע שבאמצעות הענפים החדשים ולכן המטעים שם מגיעים עד 15 שנה ויותר. מאידך בגידול בארץ ישראל מחמת איסור ערלה, לא נותנים לענפים אלו להישאר, ולכן ממוצע חיי המטעים הם 7 שנים בלבד.

וכעת נשוב למכתב שנשלח אל מו"ר מאת מנהל המחלקה בירושלים, וברשות מו"ר שליט"א אתעלם מסוגיית ההובלות כי אין כאן מקומו, ואדרבה חלק גדול רוצים שישאר מנותק כמו שהיה במשתלה כי גם המטע הוא מנותק, וכמבואר בתשובתי לרה"ג נתן שוהם שליט"א. ואם כל העת דינו כמנותק, לכתחילה אפשר להחשיב את שנות הערלה, החל מהמשתלה שאדרבה אין נטיעה חדשה וכו'. ויכול לכתחילה להיחשב כמהדרין. כמובן בפיקוח מראש שהמשתלה חשיבא כמנותק [וזה המצב בדרך כלל לגבי אוכמניות], ושהמטע מנותק לנכון על פי ההלכה וביארנו הדברים בעץ השדה בפרק ז. ואגב יש כמה משתלות שהם מוציאים רק חד שנתי ולא דו שנתי, ושם אין צורך בפיקוח כלל.

דיני נצרים היוצאים בעץ האוכמניות | מאמרים ושובות

אולם מה שטען שאין פיקוח מטעם הרבנות הראשית רק בשנה הרביעית ואין איש יודע מה נעשה וכו', ואדרבה הפיקוח הוא רק על הורדת הפירות, ולא על הורדת החזירים וכו'. ובאמת שבוז מאד התפלאתי שהרי אחד הדברים שהאגרונומים בודקים בכל סוגי המטעים שיש חשש לחזירים, לוודא את ההסרה שלהם, ולא להסתפק בהורדה, וכאשר נאלצים להשאיר, המקומות מסומנים וכו', והיה קשה בעיני שיש הפקרות בדבר זה.

לצורך זה שוחחתי עם עקיבא לונדון רכב האגרונומים ברבנות הראשית, ואמר לי שאדרבה בדפי ההנחיות שלו הדברים ברורים שיש לשמור על גזע אחד שהגיע מהמשתלה וחובה כל שנה לעבור ולהוריד החזירים, ובכל בדיקה הוא מאשר זאת. ולפני קטיף כאשר מגיע אגרונום לתת אישור שיווק לחקלאי הוא עובר על כל העצים לוודא שאין כל ייחור שעלה מן הקרקע ונותר ללא שהורידוהו, ורק אחר שיש בטחון מוחלט שהכל הוסר מקבל החקלאי את האישור ונכנס לרשימת החקלאים המאושרים. וכששאלתי אותו מה היה בסיור של מנהל המחלקה יחד עם רבנים נוספים החלקה שם, הוא הסביר בפשטות שהם סיירו בחודש אדר, שזה הרבה טרום שיווק, ולמרות שהחקלאי הוריד את הסורים לא השלים את עבודתו. אולם לפני כחודש וחצי הוא היה שם באופן אישי לפני מתן האישור לשיווק וראה עוד 15 שתילים שלא השלימו את הסרת הענפים, והוא המתין עד שהושלם הכל, ואז הגיע האישור הסופי [ואגב שוב היה סיור נוסף של מנהל המחלקה יחד עם הרב בידרמן מהרבנות הראשית והרב שאול רייכנברג שליט"א מבית המדרש להלכה בהתיישבות, והם ראה ונהנו מן הנקיות של המטע מכל ייחורים ואמרו שהוא מטע לדוגמא] ע"כ עדות רכז האגרונומים. ונחה דעתי מאד, כי ידעתי את רוב הנפשות הפועלות שם שעושים עבודתם נאמנה.

לכן לענ"ד לאחר שבמשתלה אין מקום לחוש לפריצת ענפים, על כן יש לפקח במטעים, אולם זאת יש לידע שלעולם גזע שהוא בן שנה וחצי, כאשר יפרוץ לידו ענף חדש, לעולם הוא ייראה משני לו, ואפשר בקלות לראותו, והענף החדש יתעצה לאחר שנה ויותר, אם כן באם יבקרו בשנה השנייה יהיה ניתן בלי כל ספק לזהות את הייחורים שעלו מן הקרקע [ולענ"ד עין מקצועית תדע להבחין בזה גם בשנה השלישית] ואותם להסיר. ומכאן ואילך כל שנה לאחר פסח שזה כמה שבועות לפני קטיף לוודא את הורדת הייחורים ואז יהיה אפשר להנפיק אישורי הערלה.

ביקרא דאורייתא

הרה"ג
משה יהודה לנדאו
שליט"א

מרבני המכון

חיוב נתינת המעשרות, ובה"ז, ואופני ההקנאה והזיכוי למקבלים [חלק ב']

**א. איסור בל יראה וחמץ שעבר עליו הפסח במוצרים שהמעשרות לא
ניתנו כדין!**

בחלק הראשון של המאמר הרחבנו במו"מ לגבי חיוב נתינת מעש"ר ומע"ע בזה"ז. ומתוך הנ"ל מתעוררת שאלה חמורה של איסור בל יראה ובל ימצא בפסח למי שמוכר את חמצו לגוי, ולא הוציא את מעשרותיו, וכן בעיה לקונה מוצר זה לאחר הפסח, שנמצא קונה חמץ שלא נמכר לגוי, וכפי שיתבאר.

התבאר לעיל שגם בזה"ז יש חיוב לתת את המע"ר והמע"ע למקבליהם, וכך צריך לנהוג למעשה. והבאנו שהרחב בזה מורינו ראש המכון למצוות התלויות בארץ הגרש"ז רוחו שליט"א בספרו חלקת השדה ח"ב סי' טו, והביא ששאל זאת את מרן הראש"ל הגרע"י זצוק"ל, והשיבו שחייבים לתת מעיקר הדין. ואכן כך מקפידים במכון הנ"ל לתת או להקנות את המעשר ללוי בדרך של מכירי לוייה או באחד מדרכי הקנין.

אלא שיש הנוקטים הלכה למעשה במעש"ר בזה"ז עפ"י החזו"א (שביעית סי' ה סק"ב) שכתב [לגבי נתינת התרומה וחלה לכהן] שכיון שכבר כמה דורות שעלו הכהנים ע"פ עצמן, וכן נוהגים עכשיו שעולים עפ"י עצמם ולא מכח מוחזקותם, ראוי שלא ליתן להם. והוסיף שמטעם זה אפשר שאין חייבים לתת מע"ר ללוי כיון שהלויים עולים לתורה ע"פ עצמם. ובסוגריים הוסיף שם, שבזמן הזה איבדנו חזקת לוייה בעו"ה [ע"ש שביאר דבריו. אבקש להוסיף, שבעבר המוחזקים היו מוחזקים, ומי שהגיע למקום אחר שבו לא היה מוחזק, היה מברר את מוחזקותו בבי"ד. אבל במאות שנים האחרונות העלו על פי עצמם, ללא בי"ד, ובפרט אחרי השואה וקיבוץ הגלויות שעבר עם ישראל, מי שעלה לארץ ואמר שהוא לוי כך החזיקו אותו מאז ואילך. ואפילו כאשר משפחתו היתה מוכרת בארץ המוצא כלויים, מי אמר שהוא צאצא. וגם מי שכיום מוחזק שאבותיו היו לוויים בארץ מוצאם, וכדו', מ"מ אפשר שאבות אבותיו עברו שם ממקום למקום והעלו עפ"י עצמם, ובטלה החזקה מכולם]. וכן נוקטים להלכה רבים מפוסקי דורינו שהלכו אחר דבריו של מרן החזו"א זצ"ל שלא ראוי לתת את המע"ר ללוי משום זה, אלא קוראים שם למע"ר במקום מסוים בפירות, ודי בזה. וכפי ששמענו, יש גם בד"צים מכשרויות מהודרות שאינם מחייבים להוציא את המעשר. אמנם כאמור לעיל, רבים אחרים כתבו המנהג לתת, ואף יש בזה חשש גזל מתנו"ע, וגם בזמנינו דינם כמוחזקים, ובפרט אותם שידועים מדורות קודמים כלויים. יתירה מכך, מקובל שהחזו"א עצמו

היה נותן ללויים [אולי כאלו שהוא ידע שמוגדרים כמוחזקים, או מסיבה אחרת]. וכן כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א בדרך אמונה (הל' תרומות פ"ו סק"כ) בשם הכפ"פ סי' מו שבעל נפש יתן גם בזה"ז ללוי, וזו מידת חסידות. והביא בצה"ל (שם סקע"ח) שהחזו"א גופיה היה נוהג לתת מע"ר ללוי או הן או דמיהן מטב"ל ודאי.

[עוד הבאנו שהחזו"א עצמו כתב שאף שלא נותנים ללויים אלא הפירות נשארים בתערוכות, מ"מ צריך לשום את דמי המעשר, ולכתוב לעצמו שזה חוב ללויים, וכשיתברר בעזה"ת מיהם לויים ודאים יתן להם את שוויים. אלא שתמהנו שבחוברת הל' תרו"מ שנדפסה עפ"י דברי החזו"א ובהסכמתו לא הוזכר אלא שא"צ לתת ללוי ולא כתבו שישום דמיהם, ובדרך אמונה שם כ' שא"צ אפילו להעלותם בדמים, ולא הזכיר שבחזו"א בספרו כתב לא כך. ובהערות ששלח הגרשי"ח קניבסקי לספר חיל הארץ העיר (עמוד קח): במה שהסיק שראוי שלא ליתן, אין צריך גם להעלותו, ומעולם לא נהגו בביתנו לרשום דמים. עכ"ל].

והנה עוד הבאנו שגם הנוהגים עפ"י החזו"א, ופירות המעשר נשארו בין פירות החולין, מ"מ כאשר רוצים לצאת ידי חובה בפירות אלו במצוות שנאמר בהם "לכם", דהיינו שהפירות צריכים להיות שלו, כגון אתרוג ביום טוב הראשון של סוכות, וכן במצה בליל הסדר [ובדרך אמונה (בביה"ל שם ד"ה כהני, ובצה"ל ס"ק עז) הביא את המנ"ח (מצוה שכה) שכתב שגם באכילת כזית בלילה ראשון של סוכות הדין כן], חשש החזו"א שלא יהיה חלק המעשר בהם, והביא בד"א בביה"ל שם שלכן צוה החזו"א לקרוא שם מעשר באתרוגים שלא מברכים עליהם, או במצות אחרות, ולא באותן שעומדות למצוה. וביאר שכיון שהוא ממון השבט, ואם יתברר מי הוא לוי יצטרכו לתת לו, א"כ אין זה "לכם".

ומבואר בזה לכאורה שאותם המעשרות שביד המפריש לא נהפכו להיות שלו לגמרי מכח היאוש וכדומה, אלא אינם שלו, ולכן הקפיד להוציאם, דאין זה "לכם" [ושאלנו שם שאם חשש לכך ואין יאוש, א"כ למה לא הקפידו לשום את דמיהם?].

ולפי האמור לעיל מתעוררת שאלה, מדוע מי שלא הוציא את מעשרותיו מהדגנים לא יעבור על איסור חמץ בפסח ואיסור בל יראה, והרי כשבידו חמץ לפני הפסח והוא מבטל או מוכר את החמץ שלו לגוי לפני הפסח כדי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא, הרי הוא אינו בעלים בחלק המעשרות המעורב למוכרו או לבטלו [הבאנו שלמ"ד טוה"נ אינה ממון אינו שלו למוכרו ולקדש בו אשה, כמבואר ברמב"ם הל' אישות פ"ה ה"ו, ועוד], ומאידך, המעשר הוא שלו לגבי זה שעובר עליו בבל יראה ובל ימצא.

דהנה במשנה בפסחים פ"ג דף מו. נחלקו במשנה כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט, שהרי לאחר הפרשתה א"א לאפותה, שאינה נאכלת, וא"כ היא תחמיץ. לפיכך לדעת ר"א לא יקרא לה שם עד שתיאפה, ואילו לר' יהושע יפריש בעודה עיסה, ואינו עובר בבל יראה, מאחר שהחלה המופרשת אינה שלו, ודרשו חז"ל: "שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה". וגם אינו שייך לכהן מסוים, ולכן לא איכפת לן שתחמיץ העיסה. ובגמ' מבואר שנחלקו ר"א ור"י האם אמרינן הואיל ואי בעי מיתשיל עלה [הואיל ואם ירצה להישאל עליה אצל חכם, ועי"ז יעקר שם חלה מהעיסה הזו, ותחזור להיות שלו] עדיין נחשב שלו לענין לעבור בבל יראה.

ולהלכה פסקו הרמב"ם (הל' יו"ט פ"ג ה"ט), והשו"ע (או"ח סי' תנז ס"ב), כר' אליעזר שלא יקרא לה שם עד שתיאפה. וביארו המפרשים והמשנה ברורה שם כנ"ל, שעובר בבל יראה כיון שאי בעי מיתשיל עלה.

וא"כ קשה שכשהמעשר מעורב בין הפירות יעבור הבעלים בבל יראה, וכדלעיל לגבי חלה, ומאידך לכאורה אינו יכול למכור או לבטל, דסוף סוף אין זה החמץ שלו, שהרי נפסק להלכה שטוה"נ אינה

ממון, וכשם שאינו יכול למכור או להקנות את המעשר לישראל חבירו, כך לא יוכל למוכרו לגוי, ובודאי שלא לבטלו [ורק לענין לעבור בבל יראה נחשב כשלו, משום האפשרות דאי בעי מיתשיל עלה?]

ואמנם אם היינו סוברים שמי שנוהג שלא לתת את פירות המעשר ללוי, מתיאש הלוי, וקנה הישראל את הפירות ביאוש [והבאנו במקום אחר שבכה"ג יאוש קונה גם ללא שינוי רשות כיון שנחשב בהיתרא אתי לידיה], היה מוצא לשאלתינו הנ"ל, שהרי לאחר יאוש ודאי שרשאי למוכרו. אלא שמאחר שהחזו"א טוען שאין זה "לכם" אף שהפירות לא ניתנים ללוי, א"כ סובר שאין יאוש בזה. וגם סברא היא שאין יאוש הלויים בזה, ואף שבסוגיא דאלו מציאות מבואר שיש מצבים שכל העניים מסחי דעתייהו והוי יאוש אף בממון שאין לו תובעים, מ"מ בזה עדיין הוי יאוש שלא מדעת, שהרי יש שנותנים, וא"כ גם לגבי זה שאינו נותן נראה דהוא יאוש שלא מדעת.

אמנם אפשר שכל דברי החזו"א שאין זה "לכם" אינו אלא אצל אותו מפריש שהפירות בידו והמעשר בתוכם, אבל כשיצא מתחת ידו, שם אולי יודה החזו"א שכבר חל יאוש. ולפי זה מי שקונה מוצרי חמץ, המעשר שבו כבר נקנה לו, ויכול לבטלו ולמוכרו, ומאידך לא יהיה חסרון "לכם". וצ"ע.

יתירה מכך, משעה שהפירות יצאו מבעלותו אין המפריש יכול להישאל על הפירות, וע"כ הקונה אינו עובר בבל יראה, שהרי אינם שלו, וגם ר' אליעזר מודה לזה, שלא מאר ר"א דינו אלא כשעדיין יכול להישאל, לפיכך הוי שלו לעבור עליו, אבל אם אינו יכול להישאל, מודה שאינו שלו ולא עובר עליו.

אלא שעדיין נשארת בעיית חמץ בפסח שא"א למוכרו או לבטלו לגבי המפריש עצמו, שהוא יכול להישאל עדיין, ולכאורה חלק המעשר שבמכירתו הוא באיסור חמץ בפסח. ולדוגמא: חברות הענק שקונים דגנים שחלקם מגידולי הארץ [כנדרש בחוק], ושלחי החברה עישר, והמעשר נשאר בין הפירות [כאמור לעיל שיש גם בד"צים שאינם מחייבים להוציא את המעשר], ועדיין המוצר בבעלותם, הרי לפנינו חמץ שלא הועילה המכירה בו.

אמנם נראה שאם כבר נאכל או נמכר חלק מהכמות שהיתה באותה הפרשה, כבר לא ניתן להישאל על ההפרשה, ולהפוך את מה שנאכל או מה שביד הלוקח לטבל, ומשום כך חשש זה רחוק. יתירה מכך, מאחר שתורת המעשר כבר נשרפה או אבדה מהעולם, שוב לא יוכל להישאל על המעשר.

כמו כן, במאמר הקודם הסתפקנו שיתכן שגם לדעת החזו"א הפירות נחשבים כשלו, אלא שהחמיר לענין "לכם", ולכאורה לפי זה יכול בעל הפירות למכור ולבטל גם את חלק המעשר. וצ"ע.

ב. אופני הקנאת המעשרות

התבאר בחלק הראשון של המאמר שאת המעשרות עצמם צריך לתת ללוויים ולעניים, כדי לקיים את מצות הנתינה, וכדי שלא יעבור על האיסור לאחר שעת הביעור, ולא מספיק להפריש אותם. וכן כשרוצה להשאיר את המעשרות בידו, ולתת ללוי או לעני את דמיהם, עליו להקנות לעני מסוים את הפירות הנ"ל, ואז יכול לחזור ולקנות ממנו. רק באופן שהתערבו הפירות [כעין המבואר במס' פאה פ"ה מ"ב] התירו שיזכה באופן של עשו שאינו זוכה כזוכה, ונותן לו פירות תמורתם. אבל כשקורא שם בצפון הפירות וכדו' עליו לתת את הפירות. להלן נדון שאופנים שבהם ניתן להקנות את הפירות, והאופנים הבעייתיים. דין זה הוא נפ"מ למעשה ברוב ההפרשות הנעשות כיום, שבהם לא נותנים את המעשר עצמו ללוי ולעני, אלא מקנים לו וחוזרים וקונים.

חיוב נתינת המעשרות, ובזה"ז | מאמרים ותשובות

הלוי או העני זוכים בפירות ברוב אופני הקנין שבהם קונים מטלטלים, בין אם הם עצמם זוכים בפירות, ובין אם מזכה להם הנותן ע"י אחר, כמבואר בגמ' בגיטין ל. לגבי המלוה מעות את הכהן הלוי או העני להיות מפריש עליהם, שאלה הגמ' כיצד זוכה העני, ותרצה שמזכה ע"י אחר. אמנם בקניין חליפין [סודר] אין לקנות את הפירות, וספק אם קנה, וכן בקנין אגב ספק אם מועיל, כדלהלן.

הגבהה - הקניינים הפשוטים שקונה בהם המקבל או הזוכה עבורו הוא קנין הגבהה שקונה בכל מקום, ואפילו ברה"ר או ברשות שאינה של שניהם, כמבואר בשו"ע חו"מ סי' קצז ס"ב.

לגבי שיעור ההגבהה מצינו מחלוקת ראשונים בגמ' בקידושין כו., על השאלה פיל כיצד יקנה בהגבהה תירצו בחבילי זמורות, ופירש"י שהם גבוהים שלושה טפחים, ומעלה את הפיל עליהם, דהגבהה שלושה טפחים הגבהה היא, דנפקא ליה מתורת לבוד. אבל בתוס' שם מובאת דעת ר"ת שמספיקה הגבהה טפח. ולהלכה הביא מרן בשו"ע חו"מ סי' קצ"ח ס"ב מחלוקת לגבי קניית מטלטלין בהגבהה, י"א שצריך להגביה ג' טפחים, וי"א שדי בהגבהה טפח [וכבר כתב מורינו ראש המכון הגרש"ז רוח שליט"א שהעיקר להלכה כ"א בתרא, כידוע בכללי הפסק כשמביא מרן מחלוקת באופן זה, ומ"מ בודאי חשש לזה בשו"ע ויש להגביה ג"ט].

והנה לגבי קניית שיתופי מבואות עבור בני המבוי מובאים דברי ר' יהודה (בגמ' עירובין עט:) שמגביה את החבית טפח, וכ"פ השו"ע (סי' שסו ס"ט), ראה במשנ"ב (שם בבאור הלכה סוד"ה צריך) שכתב שסמכין להקל בעירובין. וכתבו בתוס' (שם ד"ה צריך) שאין להביא ראיה מכאן שבהגבהה מספיק טפח, דשאני שיתופי מבואות דרבנן. ומבואר שכל שהוא מדרבנן מספיק טפח לדעת כולם. וא"כ נימא שגם להקנות המעשרות שבוזה"ז אינם אלא מדרבנן, מספיקה הגבהה טפח.

אלא שהרמב"ם והגאונים פירשו את דברי ר"י לענין אחר, ואין ראייה לקנין הגבהה. ועוד, ראה בנצי"ב בהעמק שאלה (מצוה קלב) שהקשה לשיטות שצורת קנין הגבהה מדאורייתא בעי ג"ט שלא יהיה לבד, כיצד יתכן שרבנן חידשו קנין חדש? ומכאן זה ומראיות נוספות הוכיח שרק בעירובין הקלו בזה, שא"צ קנין גמור, ודי שיהיה לו בזה זכות בחפץ, ע"ש. וע"ע בדעת תורה (אור"ח שם ס"א) ובשבט הלוי (ח"ו סי' מד ד"ה ולדידי) שדנו בדבריו.

יתירה מכך, גם אם נימא שבכל דרבנן אפשר להקל כעירובין, מ"מ בנידון דידן לגבי קניית פירות המעשר ע"י המקבל יש לדון האם דינו כעירובין או כקניין דאורייתא. ולכאורה יש לדון כקניין דאורייתא, שהרי מה שתרו"מ בזה"ז דרבנן יוצר כאן סיבה שצריך קנין ברור יותר, שהרי מדאורייתא היו הפירות שייכים לגמרי לבעליהם, ולא היה צריך להפריש, ורבנן חייבו הפרשה גם לירק וגם בזה"ז, א"כ מה שהוא מדרבנן אינו סיבה שיועיל קנין קל יותר, אלא אדרבא להיפך [ואף שכתבנו לעיל שמהנראה שאף שהוא מדרבנן מ"מ רבנן תיקנו כעין דאורייתא לגמרי, ונקרא ממון השבט ולא ממון הבעלים, מ"מ לא גרע מדאורייתא], ואינו דומה לעירוב ששם כדי שיקיים את מצות העירוב דרבנן, לא הצריכו אלא בבעלות שאינה אלא מדרבנן כדי שהעירוב ישתייך לו.

ומ"מ נראה שתלוי מה הסיבה שמקנה כאן את המעשר למקבל. אם מקנה לו משום שהגיעה שעת הביעור, או משום שלא רוצה לעבור באיסור בל תאחר וכדו', אפשר ששייך לדון כדרבנן, שהרי כל איסור זה הוא מדרבנן בזה"ז. וגם אם מקנה למקבל את הפירות כדי שיוכל הנותן לעכב את הפירות אצלו ולנכות בשוויים מחובו, וכדין המלוה מעות את הכהן הלוי והעני להיות מפריש עליהם [גיטין ל.], נראה שמספיק שיקנה בקנין המועיל מדרבנן, שהרי כל הצורך להקנות שם הוא כדי שיהיו המתנות שייכות לזה יותר מלשאר השבט, וכן כדי שיקיים את מצות הנתינה, וכמבואר ברש"י שם, וא"כ די בקניין המועיל מדרבנן לצורך כך. אבל אם הזוכה קונה את הפירות כדי להיות הבעלים הגמור, בזה יש לדון כקונה מדאורייתא.

משיכה - כאשר א"א בהגבהה, כגון שהפירות כבדים, ניתן לקנות במשיכה, שאין משיכה קונה אלא בדברים שאין הדרך להגביה, כמבואר בשו"ע שם סי' קצח סעיף א. וראה שם שנחלקו השו"ע והרמ"א בחבילי עצים אם נחשב שניתן להגביהם מאחר שאפשר להתיר את החבילה ולהגביה כל עץ בפנ"ע, אבל במטען של אגוזים, פלפלים או שקדים לדעת כולם מועילה משיכה, ול"א שיפרק יגביה אותם בפנ"ע.

בנוסף, משיכה אינה קונה ברה"ר וברשות שאינה של שניהם, אלא ימשכם לסימטא או לרשות שלהם, וכדומה. ועי' בסמ"ע (ס"ק ס"ז) שכתב שדווקא כשלא קיבל את רשות בעה"ב, אבל אם הכניסם ברשותו קונה במשיכה. והט"ז שם בסו"ד חולק עליו, עיי"ש.

שיעור המשיכה הנדרשת לקנין הוא שימשוך את הפירות מכל המקום שהם היו בו, כמבואר בשו"ע שם.

קנין חצר - ניתן לקנות את פירות המעשר בקנין חצר, כמבואר בסוגיא בב"מ (יא.) במעשה דרבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ורצה רבן גמליאל להקנות להם את התרומות והמעשרות [בתוס' כ' שהגיעה שעת הביעור], ומבואר שבקנין חצר ודאי יכול לקנות אם היא חצר המשתמרת כדין. וע"כ יכול לקנות בחצר של מקבל הפירות אם היא משתמרת לדעתו, או שהוא עומד לצד שדהו. וכן יכול אחר לזכות עבורו בחצר המשתמרת לדעת אותו שזוכה עבורו, או שאותו אחר עומד בצידה.

מי שאין לו חצר במקום הפירות, יכול הנותן להקנות, להשכיר או להשאיל למקבל [או לזוכה עבורו] קרקע, ובה יקנה המקבל את הפירות אם היא משתמרת, כנזכר לעיל.

אלא שגם בקנין חצר באופנים המובאים להלן ספק אם קונה, ויש לתת את הדעת לכך.

אם פירותיו של הנותן נמצאים באותו מקום שבו נמצאים פירות המעשר שרוצה לקנות, ואינם מובדלים, כתב הרמ"א בס"ר ס"א שלא קונה אף שהחצר משתמרת לדעתו. ואף שהש"ך והט"ז תמחו עליו, מ"מ תמיהתם היא רק לפי שיטתו שסובר לפסוק כתירוץ הגמ' האחרון שכשדעת אחרת מקנה לא צריך שתהא משתמרת [וכפי שיתבאר להלן], אבל לשיטת השו"ע שפסק כתירוץ הראשון ודאי נכונים הדברים, וכפי שכ' הב"י בשם ר"י [ומ"מ להולכים בזה כדעת רמ"א אפשר שיש להקל בזה, וכדברי הש"ך והט"ז, ובפרט אם הוא מילי דמדרבנן כפי שהתבאר לעיל, כגון במעשר בשעת הביעור וכדומה].

ואם החצר שבה הפירות אינה משתמרת לדעת המקבל או שלוחו, אבל משתמרת לדעת הנותן, דין זה תלוי במחלוקת הראשונים, ולהלכה נחלקו בזה גם השו"ע והרמ"א (בחו"מ בתחילת סי' ר), שלדעת השו"ע צריכה השדה להיות משתמרת לדעת המקבל דווקא, והרמ"א מביא י"א שכשדעת אחרת מקנה, כגון במכר או במתנה, א"צ שתהא החצר משתמרת לדעת הקונה, ודי שמשתמרת לדעת המקנה. ופירשו המפרשים שהמחלוקת תלויה בתירוץ הגמ' שבגמ' בב"מ, וכפי שנבאר להלן לגבי אגב וחליפין. וראה בש"ך שם שכתב שהוא ספיקא דדינא, ובודאי שאין להורות לכתחילה כהרמ"א לקולא [אפילו למי שנוהג עפ"י פסקי הרמ"א], מאחר שרוב הפוסקים נוקטים כהרי"ף והרמב"ם, וכפי שנכתוב להלן בעז"ה. ומשום כך העיר החזו"א מעשרות סי' ז סקכ"א על הנוסחאות שכתוב בהם שאם מלוה לכהן וללוי להיות מפריש עליו, מקנה להם מקום בחצירו ומניח את המעשרות שם, "ולא אתפרש למה הקלו נגד הש"ך שם שכתב שהוא ספיקא דדינא בחצר שאינה משתמרת לדעת המקבל". ואפשר שנהגו להקל משום שהוא ספק בדרבנן בתרו"מ בזה"ז, וכאמור לעיל.

אלא שבתרו"מ יש צד נוסף להחמיר אפילו לדעת הרמ"א ודעימיה, עפ"י המרדכי (ב"מ סוף"ק אות רמא) שכתב שיכול להיות שלמ"ד טוה"נ אינה ממון אין הקנאת המתנות נקראת דעת אחרת מקנה. ואף

חיוּב נתינת המעשרות, ובזה"ז | מאמרים ותשובות

שבגמ' בב"מ שם סובר ר"פ שנתנת המתנות נחשב דעת אחרת מקנה, "שאני התם שהיה מקנה להם חצירו כמו כן, אבל היכא שלא מקנה להם משלו אלא מתנות כהונה ולוייה ליכא לאפלוגי בין מציאה לדעת אחרת מקנה כיון שטוה"נ אינה ממון, וכן פירש ריב"ז להדיא". ודבריו צ"ב, מדוע כשמקנה לזוכה גם את החצר נחשב דעת אחרת מקנה את הפירות, והרי קנין החצר הוא קנין נפרד, קודם לקניית התרו"מ, ומאחר שהחצר שלו יכול לזכות בפירות, והדעת אחרת מקנה שייך לקניית התרו"מ שבקנייתם צריכה החצר להיות משתמרת? ומצאתי בס"ד שבקה"י בגיטין שם התקשה בזה, וכתב להוכיח מזה שגם להמרדכי יש בעלות קלושה בפירות אפילו למ"ד טוה"נ אינה ממון, אלא שזו בעלות שלא ניתן להקנותה אלא א"כ מקנה חצר עמה [כעין אויר חצירו שאין בו ממש, ואינו בהקנאה אלא עם החצר]. וצ"ע.

ומ"מ לפי דבריו עולה שגם מי שסובר שבדעת אחרת מקנה מספיק שהחצר משתמרת לדעת המקנה, מ"מ במתנות לא אמרינן כן אלא כשהקנה הבעלים גם את חצירו, אבל אם לא הקנה לו, אלא יש למקבל או לשליחו חצר, ורוצה לזכות בה את המתנות, צריכה החצר להיות משתמרת לדעת המקבל לכו"ע.

אלא שמלבד שהמרדכי עצמו כתב דבריו בלשון "יכול להיות", יש לברר אם להלכה הסכימו עם דבריו בזה. ולעיל הבאנו את דברי הקה"י בגיטין שם שכתב שהרמב"ם בהל' תרומות פ"ב הי"ט חולק עליו, שהרי פסק להלכה שהנותן תרומה לכהן ע"מ להחזירה יצא ידי נתינה, אף שפוסק שטוה"נ אינה ממון, הרי שגם למ"ד זה יש לבעלים בעלות כלשהי ויכול להגביל את הנתינה בתנאי, וממילא גם למ"ד אינה ממון עדיין יש כאן דעת אחרת, וכפי שמבאר בקה"י שם.

ומ"מ כיון שבלא"ה יש מחלוקת אם מועיל משתמר לדעת המקנה, לכאורה גם להולכים להלכה כפסקי הרמ"א יש צד נוסף להחמיר, וכ"ש לנוהגים כפסקי מרן השו"ע.

ידו - פירות בכמות קטנה שנכנסים בתוך ידיו, זוכה המקבל או המקבל עבורו בקנין יד שהוא כחצירו, ובכה"ג לא צריך להגביה כלל. ודווקא מה שבתוך ידיו או למעלה מהם ואפילו בגובה רב, אבל למה שבולט מצידי ידיו צריך קנין הגבהה. כ"כ הנתינה"מ סי' קצח סק"ג, עפ"י התוס' בב"ק כט: ד"ה אלא, ובכתובות לא. ד"ה דאי, וכ"כ במשנב"ב סי' שסו ס"ט בביאור הלכה ד"ה צריך.

כליו של קונה - אפשרות נוספת לקנין היא בכליו של קונה. המקבל או הזוכה עבורו יכול לקנות את פירות המעשר אם יונחו בכלים שלו [או של הזוכה עבורו] שיש להם תוך, שכליו של קונה קונים אם הם ברשות הקונה או ברשות של שניהם. ואם הכלים ברשות המקנה יכול לקנות אם יאמר המקנה לקונה קנה בכלי זה. מקור לדין זה בגמ' ב"ב פה ע"א, וכ"פ הרמב"ם הל' מכירה רפ"ד, וטושו"ע סי' ר סע' ג-ד. והנה בסימטא או בצידי רשות הרבים, במקום שאינו שלו אבל יש לו רשות להניח שם כליו, כתב בשו"ע שם שכליו קונים, אבל הרמ"א שם מביא ש"א שאינו קונה אלא א"כ אמר לו המוכר קנה לך בכלי זה או כשמדד המוכר ללוקח בכלים אלו, שאז קונה.

גם בקנין זה יכול הנותן להקנות, להשכיר או להשאיל למקבל כלי, ובו יקנה המקבל את הפירות, ויתן לו רשות לקנות בכלי זה בחצירו, ובכך יקנה הלוקח את המעשר שיונח בכלי. ובשו"ע שם פסק שאם מכר המוכר ללוקח כלי, יכול הלוקח לקנות בכלי זה, אע"פ שהכלי עדיין ברשות המוכר, מאחר שמפני הנאת המכירה נוח למוכר שהכלי עדיין שם. ומזה הוכיח בערך לחם (על השו"ע שם) שכל שניחא למלוה שהכלי שם יכול לקנות, והוכיח מזה שגם אחיו או בנו הסמוך על שלחנו יכולים לקנות בכליהם שברשותו, שניחא לבעה"ב שכליהם שם. וכן אורח שכליו עמו בבית המקנה מסיק שמותר, וא"צ שיאמר לך קני בכלי זה. ואמנם באופנים אלו נחלקו הראשונים האם מספיקה רשות להניח שם כליו או שהבעלים צריך לתת רשות מפורשת לקנות שם, כמבואר בטור ובנו"כ שם, ובש"ך שם סק"ז ובנתינה"מ סק"ח, ובשאר נו"כ. ומ"מ ודאי שכשיאמר קנה לך בכלי, מועיל לכו"ע.

מכירי עניים - אם מקבל המעשר מוגדר כ"מכירו" של המפריש, אין צריך כלל לזכות לו בשום קנין, אלא מיד לאחר שקרא שם וקבע מקום למעשר עני, הרי זה כמי שהגיעו הפירות לידו של העני, וזכה בהם. "מכיר" נקרא כל שברור לכל שהמפריש אינו נותן את המעשר אלא לעני זה, וממילא שאר העניים מתייאשים ממעשר זה. ויש אומרים שמכיר היינו כל שאומר בפני העני שהוא נותן לו את המעשר, שדינו כאומר לחבירו שיתן לו מתנה מועטת שאסור לחזור בו [ומועיל אפי' אם כמות המעשר גדולה], אך אין זו זכיה גמורה לשיטה זו. ונראה שכל שהתחייב בפני העני או בפני גזבר עניים לתת את המעשר רק לו, וכמו כן פירסם הדבר ברבים שנותן רק לעני זה, לדעת הכל דינו כמכירי עניים. מקור הדין בגמ' בגיטין ל, וברש"י שם מבאר טעם דין זה, וכיצד ניתן לזכות ללא קניינים, וז"ל: "... מכיריו ואזהביו שאינו רגיל לתת תרומות ומעשרות אלא לכהן זה [גיר' אחרת - אלא להם], הלכך כיון דמילתא דפשיטא דלדידהו יהיב להו, אסחי להו שאר כהני דעתייהו, והוו כמאן דאתו לידייהו דהני". ואילו התוס' בב"ב (דף קכ"ב ע"ב ד"ה הכא) כתבו הטעם שמכירים נקראים מוחזקים, "והיינו טעמא שזו מתנה מועטת, ואסור לו לחזור בו ואפילו בדברים בעלמא. ואע"פ שאם רצה יכול לחזור בו, מ"מ כל כמה דלא הדר הוי כמוחזק". וכ"כ בהגה' אשרי עמ"ס גיטין (פ"ג ס"א). אמנם גם כשהמעשר מרובה, מ"מ כלפי המפריש שאין לו בה אלא טוה"נ הויא כמתנה מועטת. ואמנם המפרשים דנו שאף אם נקרא מוחזק משום כך, אולם כיצד קנה המקבל את הפירות, וכיצד התקיימה מצות נתינה עי"כ? ובריש"א בגיטין שם, וכן בעליות דרבינו יונה בב"ב שם, כתבו לשון שרבנן תיקנו שהם יזכו בזה, ועשו את שאינו זוכה כזוכה מפני התקנה, וכ"מ ברשב"א בגיטין שם. אמנם יש להעיר שהרי בגמ' בגיטין שם נאמרו שני תירוצים נפרדים, במכירי כהונה, ועשו שאינו זוכה כזוכה, ותירוצ' עשו שאינו זוכה כזוכה אמרו בגמ' שהוא כיחידא, ולא התקבל להלכה, ולא פסקו הרמב"ם, ואילו תירוצ' מכירי כהונה לא נדחה משום כך, ע"ש, וגם נפסק להלכה בגמ'. א"כ כיצד יתכן שעשו שאינו זוכה כזוכה הוא הטעם למכירי כהונה? ויש ליישב שדין עשו"כ נפסק באופנים מסוימים, כגון בתערובות, כמבואר במשנה בפאה פ"ה מ"ב בשבולת של לקט שנתערבה בגדיש, וכן לגבי ספק מיהו הבכור, וחז"ל תיקנו זאת רק בכה"ג, ולא בכל מלוה מעות. וא"כ סובר הרישב"א שמאחר שהם מכירים והם מוחזקים בפירות, בזה תיקנו חכמים ועשו שאינו זוכה כזוכה. ובאחרונים דנו וביארו זאת, ראה פרי יצחק סי' מט, קובץ שיעורים (ב"ב קכג), קהלות יעקב גיטין סי' כא, ועוד. ובמאמרים קודמים הארכנו בדיני מכירים, ובפרט במכירי עניים. וכן ראה בספריו של מורינו ראש המכון, בבכורי שדה, בחלקת השדה, ובקצירת השדה ח"ב שדן בכל זה בהרחבה.

קניינים נוספים שבהם יש לדון לגבי קניית מעשרות

חליפין [קנין סודר] - בהקנאת מעשרות למקבליהם בחליפין יש מחלוקת בגמ' ולהלכה האם חל הקנין. ומ"מ גם לשיטה שחל הקנין אין זה לכתחילה. מקור הדברים בגמ' בב"ב שם שהקשתה על דברי שמואל ועולא, שאמרו בקנין חצר צריך שיהיה עומד הקונה בצד שדהו, ממעשה דר' גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, והקנה להם ר"ג בחצר את התרו"מ אף שאינם עומדים בצד השדה? ובתירוצ' הראשון תירצו שהקנין שהיה שם לא היה בחצר אלא בקנין אגב. ורבא דחה תירוצ' זה: "וכי לא היה להם סודר לקנות ממנו בחליפין, אלא טובת הנאה אינה ממון לקנות ממנו בחליפין, ה"נ טוה"נ אינה ממון לקנות ממנו ע"ג קרקע". ופירש"י "אין זו חשובה ממון לחול על זו קנין חליפין". ודוחה הגמ' "ולא היא, מתנות כהונה נתינה כתיבא בהו. חליפין דרך מקח וממכר הוא. מטלטלין אגב קרקע נתינה אלימתא היא". ובתירוצ' האחרון על השאלה הראשונה תירץ ר"פ שקנו בקנין חצר, ומה שאמרו שבחצר צריך להיות בצד שדהו הוא כשאין דעת אחרת מקנה, אבל כשדעת אחרת מקנה א"צ להיות בצד שדהו. וכן דברי רב אשי שחצר משום יד אתרביא ולא גרעה משליחות, נראים כהמשך לתירוצ' זה [אמנם ראה בש"ך (סי' ר סק"א) שמר"פ ורב אשי אין הכרח

חיוב נתינת המעשרות, ובזה"ז | מאמרים ותשובות

שסוברים שבאגב לא קונים. ועוד כ' שאין הכרח שרב אשי ממשיך ומסכים לדרב פפא]. והעולה מהסוגיא שלפי רבא א"א לקנות באגב ובחליפין, וע"כ שהקנין במעשה דר"ג וזקנים היה בחצר, וע"כ שאינו צריך לעמוד בצד שדהו, וכר"פ ורב אשי שבדעת אחרת מקנה ל"צ לעמוד שם. ואילו לדעת ההוא מרבנן [הת"י הראשון] א"א לקנות בחצר משום שאינו עומד שם, ושם קנה באגב. הרי שבמחלוקת זו תלויים הדינים אם תרו"מ נקנים באגב ובחליפין, ובחצר כשאינו עומד בצד שדהו כשדעת אחרת מקנה. מאידך, בסוגיא בקידושין כז. מובא המעשה בר"ג וזקנים הנ"ל, ושם פשוט לגמרא שהפירות נקנו בקנין אגב.

ולדינא, הרמב"ם (הל' מע"ש פ"א הל' יא) פסק כתי' הראשון, ומעשרות נקנים באגב, ורק בחליפין שנראה כמכירה אין לקנות מאחר שאין זו נתינה [ומשמע שאם הקנה בחליפין יחול הקנין, אלא שהפסיד מצות נתינה כהלכתה, וכן משמע בנו"כ ובאחרונים (וראה או"ש הל' מכירה פ"ה ה"ה)]. וראה להלן דעות בזה.

אלא שבשו"ע חו"מ (סי' רג ס"א) על הדין שחליפין אינו קונה דבר שאין בו ממש, כתב הרמ"א (שם) "וטוה"נ לאו ממון ואינו נקנה בחליפין". ומקור דברי הרמ"א הוא עפ"י הגהות מיימוניות והעיטור, והובא בב"י סי' קצה, שכתבו במפורש שגם אגב לא יועיל במעשרות משו"כ, וכדברי רבא בדחיית התירוץ הראשון. וכבר דן בכל זה בש"ך (סי' רג סק"א), ודעתו להלכה דלא כהרמ"א, אלא נקנה בחליפין ובאגב, ומתנות כהונה ממון לעניין הקניינים, ובפרט שדעת אחרת מקנה, ע"ש. ועיקר ראייתו מהגמ' בקידושין הנ"ל שפשיטא לה שהקנין במעשה דר"ג היה באגב. אמנם בנתינה"מ שם (ביאורים סק"ב) דחה ראייה זו, ובדבריו נראה שסובר שהעיקר שטוה"נ אינה נקנית בחליפין. יתירה מכך כתב בסו"ד, שאפילו לדעת החולקים על רבא, ומה שלא הקנו בחליפין הוא משום שנתינה כ' בהו, זהו רק למ"ד טוה"נ ממון, אבל לדינא שטוה"נ אינה ממון א"א לקנות בחליפין, שהרי אפילו שטרות לא נקנים בחליפין כיון שאין גופן ממון. ולדבריו לא מועיל כלל חליפין במעשרות להלכה, ואילו קנין אגב תלוי במחלוקת הג"ל [אמנם ברמב"ם מוכח שלא כדבריו, שהרי פוסק שטוה"נ אינה ממון ואעפ"כ כתב שאין להקנות בחליפין רק מטעם שנתינה כתיב בהו. וע"כ צריך לחלק משטרות שאין גופן ממון כלל, משא"כ מעשרות גופן ממון אלא שהחסרון בבעלות של הנותן. וצ"ע. ואכ"מ]. וראה בב"י הגר"א שם שנשאר בצ"ע. וע"ע בשטמ"ק (שם ד"ה טובת) שסובר שאפילו אם טוה"נ ממון לא יקנה בחליפין, ומדייק מרש"י שסובר שגם למסקנת הגמ' טוה"נ אינה ממון לקנות. אמנם במאירי בב"מ שם כתב להיפך, שאף שטוה"נ אינה ממון מ"מ נקנית באגב ובחליפין, אלא שלא יקנה בחליפין משום שנתינה כתיב בהו. ומ"מ בדיעבד סובר שמועילה ההקנאה, ומביא שחכמי פרוניציה סוברים שלא קנה, וחולק עליהם [ובריטב"א החדשים בב"מ כתבו במפורש שלהלכה טוה"נ ממון, ולא כפי שהביא הד"א בצה"ל בשמו]. גם בס' נפש חיה בב"מ שם, ובמנחת שלמה ח"א סי' סב אות טו, נוקט לעיקר כדעת הסוברים שבדיעבד קנה העני בחליפין [אלא שצ"ע שעיקר הנידון שלהם הוא אם למסקנא שנתינה כתיב בהו חל בדיעבד, ולא לשאלה אם דברי רבא שם נידחו להלכה]. אמנם ראה בלשון הש"ך שהובא לעיל, שמשמע מלשונו שמתעם ד"נתינה כתיב בהו" לא יקנה בחליפין. א"כ להלכה אין להקנות את המתנות בחליפין, ואם כבר הקנה נחלקו בזה הראשונים והפוסקים אם זכה. ודעת הרמב"ם שטוה"נ נקנה בחליפין, כמבואר. וראה עוד להלן לגבי קנין אגב מה שכתבנו בזה להלכה.

והנה נראה שהמחלוקת שבגמ' בזה היא מחלוקת הרמב"ם והשו"ע עם הרמ"א, שהרמב"ם והשו"ע נוקטים שאפשר לקנות באגב ובסודר [אך אינה נתינה], ותירוצו של רבא נדחה, ולפי זה לא הוצרכו לתירוץ דרב פפא שבדעת אחרת מקנה שאני, אבל לרמ"א שנוקט בסי' רג הנ"ל כדעת הסוברים שמדי דטוה"נ אינה נקנית באגב, ע"כ שפסק שמועיל הקנין דר"ג משום שדעת אחרת מקנה שאני, ולכן תמחו האחרונים על מה שפסק בסי' ר שפירות המעשר צ"ל מובדלים מפירות בעה"ב, וכנ"ל.

ונראה שכמחלוקתם בסי' רג נחלקו גם בתחילת סי' ר, שכתב בשו"ע שבקנין חצר צריכה החצר להיות משתמרת לדעתו. וברמ"א כתב "ויש חולקים ואומרים דבמכר או מתנה אם משומר לדעת המוכר או הנותן סגי, וקנה, וכן נראה להורות". ובש"ך שם הרחיב בדעת הראשונים והפוסקים, וشدעת הרי"ף והרמב"ם כתירוץ הגמ' שקנו באגב, וכסוגיית הגמ' בקידושין, ולא כתירוץ ר"פ שדעת אחרת מקנה שאני. והרמ"א פסק כדעת הרא"ש ודעימיה שפסקו כרבא וכו"פ. ומסקנת הש"ך שם שהוא ספיקא דדינא, ואין להקל כדעת הרמ"א מאחר שדעת רוב הראשונים והפוסקים כהרי"ף והרמב"ם, וכן נראה עיקר. ע"ש.

*

אף שלהלכה רבים הסוברים שלא חל חליפין מ"מ דן מרן הגרשז"א זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה (סי' סב אות טו) להקל בזמנינו בשעת הדחק להקנות מעשרות בקנין סודר, וטעמו, שבזמנינו אין אף אחד שמעלה על דעתו שההקנאה היא עבור הסודר, אשר ע"פ רוב הוא של העדים, וגם רגילין תיכף להחזירו, אלא הקנין נראה בעיני הבריות כסיטומתא שנהגו בו הסוחרים, והוא מראה בכך שגמר בלב שלם להקנות ולא נראה כלל כמכר. "ואף שזה נגד דברים מפורשים, מ"מ כתבתי דברים אלה מפני שבעלי הפרדסים וכו' יש להם טורח גדול איך להקנות...". ובסו"ד הביא שכ"כ מדנפשיה הגרי"מ טוקצינסקי זצ"ל שאפשר לזכות את הלוי ואת העני גם בקנין סודר, אך לא הביא מקור לכך, ותמה ע"ז שזהו נגד גמ' מפורשת, ונפסק להלכה, אם לא שנאמר שכוונתו כדבריי..., ומ"מ גם מרן הגרשז"א שם סיים דבריו בצ"ע.

קנין אגב - הדרך הפשוטה ביותר להקנות את המעשרות למקבליהם הינה על ידי קנין אגב, דהיינו, שבכל פעם שרוצה לתת את המעשר ימכור או ישכיר קרקע שלו, ואפילו קרקע כל שהיא, ואפילו לזמן קצר, ללוי, לעני או לגבאי הצדקה, ואגב קרקע זו יקנה לו את פירות המעשר במקום שהם שם, אפילו אם הקרקע במדינה אחרת מהפירות קנה. קנין זה שונה מקנין חצר בכך שלא צריך שיעמוד משהו בצד הקרקע או בצד הפירות, וכן לא צריך להגביה את הפירות. וצריך המקנה לומר בפירוש שמקנה לעני את הפירות אגב קרקע זו.

קנין אגב נאמר במשנה בפאה פ"ג מ"ו ובקידושין פ"א מ"ה, ועוד, והביאה הרמב"ם בהל' מכירה פ"ג ה"ח, ובטושו"ע חו"מ סי' רב. ומבואר במשנה בפאה שם ובגמ' בקידושין כו: שיכול להקנות אפילו אגב קרקע כלשהו. וכ"פ מרן בשו"ע (שם ס"ז). ואפילו אם אינו מוכר את הקרקע אלא משכירה לו יכול לקנות אגבה, לפי המבואר בסוגיא דר"ג וזקנים שהובאה לעיל שהיה באגב. ובגמ' בקידושין כו. נשארה בכך שהיה באגב, ואילו בב"מ שם הספק הוא מסיבות אחרות. ועי' ברמ"א בחו"מ (ר"ב ס"א) שכתב וי"א דאפי' הקרקע בשכירות ומטלטלין במתנה עכ"ד. וזו ממש הסוגיא הנזכרת שהקרקע מושכרת לר"ע, והמטלטלין לעניים במתנה. וכבר תמה בש"ך על הרמ"א מדוע כתב בלשון י"א שאדרבה דין זה פשוט יותר.

אלא שכפי שהארכנו לעיל לגבי חליפין, יש מהראשונים והפוסקים שסוברים שא"א להקנות מעשרות שאין לו בהם אלא טובת הנאה בקנין אגב, כשם שא"א בחליפין, וכדברי רבא. ואף שבקנין חצר ובשאר קניינים לדעת כולם ניתן לקנות, זהו משום שיש הבדל במהות הקנין, שקנין הגבחה וחסר ודומיהם מהות הקנין היא הוראת בעלות של הקונה בחפץ בהכנסה לרשותו, ולכן קונה אף שבעלות המוכר על הפירות קלושה, ואילו חליפין ואגב הקנין אינו ע"י הקונה ולא בחפץ הנקנה [ראיתי גם מי שביאר שבזה גופא נחלקו רבא והחולקים, האם קנין אגב הוא קנין קלוש או חזק, ומשום כך בדחיית הגמ' נאמר "מטלטלין אגב מקרקע נתינה אלימתא היא", וזו נקודת המחלוקת].

**

סיכום: א. בענין מעשר שנשאר בתערובת, לענין חמץ בפסח - מי שקורא שם מעשר, ולא נותן או מקנה אותו, אלא משאיר אותו בין הפירות, כאשר מדובר בחמץ לכאורה אינו יכול למכור או לבטל חמץ זה, ומאידך החמץ שלו לעבור עליו בבל יראה, כיון שיכול להישאל עליו. וצ"ע. אמנם כ' שהקונה את הנ"ל אינו יכול להישאל, וא"כ אין זה שלו, ולא עובר עליו בבל יראה. וכן אם חלק מהחמץ נמכר או נאכל, או שהתרומה נשרפה לכאורה א"א להישאל ואין זה שלו. כמו כן, אם יש מצב של יאוש השבט, ולא ישל"מ, כעין המבואר בב"מ כא:, הוי שלו ויכול למכור או לבטל. וצ"ע.

ב. אופני הקנאת המעשרות למקבלים - את המעשרות צריך לתת ללוויים ולעניים, כדי לקיים את מצות הנתינה, וכדי שלא יעבור על האיסור לאחר שעת הביעור, ולא מספיק להפריש אותם. וכן כשרוצה להשאיר את המעשרות בידו, ולתת ללוי או לעני את דמיהם, עליו להקנות לעני מסוים, ואז יכול לחזור ולקנות ממנו, כפי שהתבאר גם בחלק הראשון של המאמר.

ג. בכל הקניינים דלהלן יכול לקנות הלוי או העני הזוכה, וכן יכול אדם אחר לקנות בקניינים אלו את הפירות עבור הזוכה.

ד. הקניינים הפשוטים הם **קנין יד** [מה שבתוך ידו ומעליה, ולא היוצא לצדדים], **הגבהה** [עדיפה הגבהה ג' טפחים, ובזה"ז יש לצדד שמספיקה הגבהה טפח, וכפי שפורט לעיל], ובמקום שא"א בהגבהה, אפשר **במשיכת הפירות** מכל מקום לסימטא או לצדי רשה"ר. ואם חברו מסכים לו להכניס לחצרו, נחלקו הפוסקים אם יכול לקנות שם. כמו כן אפשר לקנות **בכליו** של הקונה, וראוי שיאמר המוכר ללוקח קנה בכלי זה [וראה לעיל הפרטים].

ה. ניתן לקנות **בקנין חצר**, דהיינו שהחצר שייכת לזוכה, או ששייכת לאחר שזוכה עבורו, והפירות בחצר. וצריך שהחצר תהיה משתמרת לדעתו או שעומד בצד שדהו.

ואם הפירות בחצר הנותן, יכול הנותן להקנות לזוכה או למי שזוכה עבורו את החצר. ואם תהיה החצר משתמרת קונה. אלא שאם נמצאים בחצר זו גם כליו של מוכר, ואינם מובדלים, י"א שהזוכה אינו יכול לקנות. וראה לעיל.

כמו כן, כאשר החצר [של הזוכה או שהנותן הקנה לו את החצר כדי שיקנה את הפירות] משתמרת לדעת הנותן ולא לדעת המקבל או הזוכה עבורו, יש מחלוקת האם החצר קונה לזוכה. ודעת מרן בשו"ע שאינו זוכה. והש"ך כתב שיש להחמיר בזה, שהוא ספיקא דדינא. וכתבנו שגם הרמ"א שחולק מודה שבהקנאת מעשרות יש להחמיר. וכבר העיר החזו"א על הנוסחאות שכתוב בהם שאם מלוה לכהן וללוי להיות מפריש עליו, מקנה להם מקום בחצירו ומניח את המעשרות שם, שאין לעשות כן.

ו. ניתן לזכות ללוי ולעני באופן שיש **מכירי לוויים ועניים**. בפרטי דין זה הרחבנו כבר במאמרים קודמים, כיצד נהיה מכיר, והדין כשיש שני מכירים, ועוד.

ז. **בקנין אגב** נקטו רבים מהראשונים והפוסקים שניתן להקנות את המעשרות, וכ"ד הרמב"ם והשו"ע. אלא שהרמ"א בס"י רג פסק כדעת כמה ראשונים שסוברים שמאחר שאין לו בפירות בעלות אלא טוה"ג, אינה נקנית בחליפין, וכדעת רבא בגמ'. ולעיל הובאו דעות שונות בזה.

ח. **בקנין חליפין** קיימת המחלוקת אם קונה במעשרות, כפי שהובא לעיל לגבי קנין אגב. אלא שבזה גם לדעת הסוברים שמועיל הקנין מ"מ אין זה לכתחילה, מפני שנראה כמקח ולא כנתינה.

ומ"מ הובאו דברי הגרש"א זצ"ל שכתב שבשעת הדחק אפשר שיש להקל בחליפין שיועיל מדין סיטומתא.

שאלות ותשובות בהלכה

שאלות המגיעות דרך אתר המכון והתשובות שניתנו לפונים

כשרויות שונות בירקות עליים

שאלה:

אני רואה בחנויות אותו מוצר של חברת ירקות ללא חרקים ב- 3 וריאציות מבחינת כשרות :

1. עם 2 חותמת של 2 כשרויות שונות.
 2. עם 4 חותמות של 4 כשרויות שונות+ חותמת דרך המעבדה,
 3. עם 5 חותמות של 5 כשרויות שונות.
- איזו וריאציה עדיפה מבחינת כשרות התולעים?
תודה מראש.

תשובה:

אני רואה ומתבונן על שאלה זו בצורה כואבת, ואין כאן המקום.
למעשה, כל החתימות והחותמות אינן חשובות, אם אין גוף מקצועי בחרקים שמלווה את הגידולים, ואם יש אחד כזה מספיק לחלוטין, בלי כל צורך בשלל החתימות.

הפרשת חלה

שאלה:

לכבוד הרה"ג רווח שליט"א!

יש 2 שאלות מצויות בהפרשת חלה לתועלת הרבים, מצווה גדולה לתשובת הרב שיענה במדור שו"ת אונליין:

א. העושה עיסה לחלות ורוצה לפני האפייה לחלק את העיסה ובחלקו להכין עוגה, אם אפשר לפני העוגה להפריש ברכה וחלה מהעיסה כולה?

ב. מצוי שעושים עיסה אחת מקמח רגיל והשניה מקמח מלא, אם אפשר להפריש חלה בברכה כששתי העיסות נוגעות אחת בשנייה?

תזכו למצוות וישר כח למפרע.

תשובה:

כל שאין מדובר בטעמים נגדיים שמקפידים להרחיק כמו מלוח ומתוק או חלב ובשר, אין כל מניעה לכל הדיעות גם המצריכים שאפשר לחבר לאחר האפייה, מותר להפריש מן העיסה עם ברכה.

קמח מלא ולבן, אין נחשב הקפדה גדולה, ואין בעיה לצרף.

כמו כן, אפשר לראות בהרחבה בספרי תבואת השדה מה שכתבנו בזה.

שמיטה בפסילורה

שאלה:

יש לי פסילורה שגודלת בחצר ושתלתי אותה שתכסה את הגדר של החצר, האם מותר בשמיטה להטות את הענפים שיגדלו לאורך הגדר ויכסו אותה או שזה מהמלאכות האסורות?

תשובה:

כל קשירה שמטרתה לעיצוב העץ, אין מקום להתיר אלא במקרים חריגים להציל העץ.

אם המטרה שלא יתחככו הפירות בקרקע וייפסדו יש להתיר.

אולם אם המטרה היא לא חקלאית אלא סיוע בכיסוי גדר, לכאורה זו מלאכה מותרת.

בירה לבנה

שאלה:

האם בבירה לבנה יש איסור יין נסך?

תשובה:

בבירה רגילה ללא תוספים, אין כל חשש איסור, להוציא חשש של 'חדש' בשעורה בתקופה של כשלושה חודשים לפני פסח ועד חג הפסח, שאז יש להקפיד לרכוש בכשרות או במדינות לאחר בדיקה שאין שם איסור חדש.

פלפל שאטה (פלפלים קטנים אדומים)

שאלה:

יש לי עדנית מחסר ללא חורים ומוגבהת מקרקע האדמה ע"י עמודי ברזל ובה יש לי פלפלים קטנים אדומים חריפים (פלפל שאטה) - נאכל כמו שהוא או לסלאט וכדו'

האם יש להם דין ערלה?

האם יש בהם חיוב תרומות ומעשרות? או כל חיוב אחר?

תשובה:

לסומכים על רבינו הרדב"ז ועל רבינו הבן איש חי, וכן הורו חכמי הספרדים, שכל הנותן פרי תוך שנתו אין מה לחוש לגביו לערלה והוא נידון כירק, הרי שאין לחוש כלל לערלה, ודינו כירק. בתרומות ומעשרות גם בעציץ שאינו נקוב חייב מדרבנן, ואם זה תחת כיפת השמים ולא תחת מבנה חייב בהפרשה עם ברכה.

מעשרות בחברת תלמה

שאלה:

שמעתי שכל חברת תלמה ואסם שייכות לחברת יוניליוור שהיא בבעלות גוים. וא"כ יש בעיה במעשרות הפירות וירקות משום שאין שליחות לגוי, יש הטוענים שיש להם אפוטרופוס ועפ"ז יש אפשרות לעשר. שאלתי היא, האם אפשר לסמוך על כך לכתחילה או יש לעשר בבית הכל?

תשובה:

גם בתוצרת של גוי, יש כמה פתרונות חוץ משליחות. וכידוע לועדי הכשרות שעסוקים בתחום זה, שפועלים מידי יום ביומו ממול נכרים כיצד לעשות נכון על פי ההלכה, וברור שאם יש בעיה כזו בחברות הנ"ל שזה נעשה כדת וכדין.

ועוד שלענ"ד 'מאמין על ידו' הוא פתרון גדול לנכרי, וכך מעידים חכמי ירושלים שכן נהגו בזמנם וכעדות הגרצ"פ פראנק, ומעדני ארץ ועוד [תרומות פ"ד ה"א אות א ד"ה ומיהו]. ועוד כתבנו בזה בתבואת השדה הלכות חלה, ובקצירת השדה כרך שני פרק יד.

ניקיון עלי גת

שאלה:

שלום רב, מה הדרך לנקות עלי גת לצורך לעיסתם?

תשובה:

יש להפריד את העלים הנאכלים, להשרותם בחומר השריה למשך כ - 5 דקות, ולשטוף כל עלה היטב תחת זרם מים חזק תוך כדי שפשוף העלים. באם המשתמש כבר בקי ומכיר את החרקים בעלי הקאת, באפשרותו להתבונן ויזואלית על העלים משני צדדי העלים לראות אם יש חרקים, אולם זה חייב להיות ממול מקור אור שהחרקים ניכרים היטב. חשוב לציין, שניעור בלבד אינו יעיל להסרת החרקים.

שהחיינו בפירות

שאלה:

לכבוד הרב שלום. על איזו פירות אפשר לברך שהחיינו? שהרי יש הרבה פירות שנמצאים בשוק כל השנה (כמו שידוע לי שגם אבטיח ומלון ישנם בכל מיני מקומות גם בחורף).

תשובה:

כל שאכן הפירות קיימים כל השנה, ממילא אין שמחה בראייתן, ואין מברכים עליהם שהחיינו. מאידך אם הם נמצאים בשימורים או יבשים, ובטרי פעם בשנה בהחלט אפשר לברך שהחיינו על הטרי.

מילון אכן כבר יש כל השנה, ואין עליו ברכת שהחיינו.

אבטיח, כמדומני שעדיין יש הפסקה קצרה, אמנם אם אכן יהיה מצוי לאורך כל השנה, גם שם ברכת שהחיינו תתבטל.

הרכבת אתרוג

שאלה:

שלום רב.

האם יש בעיה הלכתית להרכיב ענף של אתרוג על עץ אתרוג שגדל מזרע והאם האתרוגים שיוצאים מעץ כזה כשרים לכתחילה לארבעת המינים?

מדובר על אותו זן של אתרוג (תימני) אך האם יש בעיה להרכיב זן אחר על זן אחר של אתרוג שס"ס הכל אתרוג?

תודה רבה

תשובה:

כל סוגי האתרוגים אף החלוקים לענין מסורת, שווים הם להיקרא עץ אתרוג ודינם כדין אחד לגבי כלאי אילן, ואין כל איסור להרכיב ענפים על עץ שיצא מזרע, ואף ענף על ענף אחר של אתרוג.

ובזה שונה דין הרכבה בכלאים על 'אתרוג המורכב'.

רשת הכוללים 'אהלי יעקב' בתנופת צמיחה

יחד עם שיעורים רבים ברחבי הארץ וסיור במשתלות לקראת השמיטה

עם התקרב שנת השמיטה אשר כבר בפתח, ממשיכה רשת הכוללים החדשה "אהלי יעקב" של 'המכון למצוות התלויות בארץ' בראשות מו"ר ראש המכון הרה"ג שניאור זלמן רווח שליט"א להתרחב ולצמוח.

בר"ח אייר התקיים מעמד הפתיחה המרכזי של רשת הכוללים בהשתתפות מאות אברכים מכל רחבי הארץ, כאשר מו"ר ראש המכון הרה"ג שניאור זלמן רווח שליט"א מסר שיעור פתיחה מיוחד כחלק מסדרת שיעורים, לרגל פתיחת הזמן.

בנוסף לכוללים שנפתחו בירושלים, בני ברק, אלעד, בית שמש וטבריה, נפתחים בימים אלו כוללים נוספים בריזונים החרדיים בקרית ספר, בגבעת זאב ובנתיבות כולל תפארת בבא סאלי בנשיאות האדמו"ר רבי ברוך אבוחצירא. במסגרתם ישקדו טובי האברכים על דיני מצוות הארץ ודיני השמיטה בעיון, הלכות וסוגיות הנוגעות לשנה השביעית.

לרגל פתיחת רשת הכוללים יצא לאור קונטרס מיוחד עם מראי מקומות בסוגיות הנוגעות להלכות שביעית. נציין כי מסורת הכוללים נמשכת לאחר שגם בשנת השמיטה הקודמת הוקמו רשת כוללים מיוחדת ללימוד הלכות שביעית, שנחלה הצלחה רבה. לקראת שנת תשפ"ב הוחלט על הרחבת רשת הכוללים וקליטתם של מאות אברכים, כאשר ראש המכון שליט"א, יפקח על סדרי הלימוד והשיעורים.

בנוסף לכוללים הייעודים, התקבלו במכון, הזמנות לכוללי אברכים ברחבי הארץ, המבקשים ליזום שיעורים בנושאי השמיטה, על מנת להכיר עוד יותר את ההלכות והמנהגים הנהוגים בשנת השמיטה.

כידוע מו"ר ראש המכון הוציא תחת ידיו חיבורים רבים ביניהם ספר "שביית השדה" על הלכות שביעית וכן יזם חיבורים נפלאים על ידי המכון בנושאי השביעית: "שבת הארץ", "שבילי שביעית" ועוד.

כמו כן לקראת שנת השבע, מעמיד המכון למצוות התלויות בארץ את ספריית השמיטה לטובת לומדי התורה המבקשים להעמיק בנושא לימוד הלכות השמיטה על כל אופניה. כמו כן, הוקם לראשונה אתר בשם "אתר השמיטה של ישראל", על מנת להקל על המבקשים למצוא תכנים תורניים בכל הנוגע להלכות שמיטה. באתר ניתן למצוא חומרי עזר לתלמידים, מורים, רבנים ודיינים בנושא השמיטה.

מלבד כן, מתקבלות גם בקשות מצד גופים שונים ובהם עיריות, משתלות ועוד, המבקשות הכוונה להתנהלות לקראת שנת השמיטה. ראש המכון שליט"א ערך בתקופה זו סיור במשתלות החפצות לנהוג על פי כלל ההלכה בכל השנים בעיני ערלה וכלאים וכעת נערכות גם לקראת השמיטה. ראש המכון הנחה את בעלי המשתלות כיצד לנהוג בכדי לספק לצרכנים לפני השמיטה ולאחריה עציצים באופן המותר על פי ההלכה.

מתכוננים הלכתית
לשנה השביעית עם:

ספריית השמיטה

מיטב ספרי ההלכה מאת
הגאון ר' שניאור זלמן רוח שליט"א
ראש המכון למצוות התלויות בארץ

שבילי שביעית

חוברת הדרכה
מפורטת לשנת
השמיטה לטיפול
בגינה והבית
בליווי המלצות
מקצועיות.

מהדורה חדשה!

שבת הארץ

הלכות שביעית
מטקדות ומבוארות.
במהדורה חדשה!
נכתב לבקשתו של
מכון רבינו עובדיה
יוסף זצוק"ל
אשר כתב בהסכמה:
"וכבר איתמחי גברא
בספריו הקודמים וס",
במסגרת רשת מעין
החיטך התורני
ואין ספק שספר זה
יביא תועלת מרובה
לידיעתה של מצות
השמיטה בקרב
המודים והתלמידים

שביתת השדה

ספר הלכות פטוקות.
עם הערות עיוניות
מקיפות ללימוד שורש
ההלכה בהרחבה.
מהדורה רביעית
לקראת שמיטה תשפ"ב
עם הוספות מרובות
והמלצות הלכה
למעשה בשיתוחי
החקלאות

לראשונה!

עוד הקץ

יצירה חדשה לראשונה מכתב יד מאת הגאון רבי משה תורג'מן מחותנו של בעל אביר
יעקב אבוחצירא זצוק"ל מלפני כ-200 שנה. דיני השמיטה בעיון ובחריפות מופלאה.
עם הארות והערות רבני המכון. בעד'ה יופיע בחנויות במהלך הקיץ הקרוב.

ניתן להשיג את כל ספרי המכון:

HAMACHON.CO.IL

03-9030580